

TLUPY A KMENY (Bands and Tribes)

Před několika lety antropolog Elman SERVICE (1962) uvedl, vyjmenoval či vypočítal 4 typy nebo úrovně společenské a politické organizace: tlupa (band), kmen (tribe), náčelnictví (chiefdom) a stát (state).

Tlupy, jak jsme viděli, jsou malé, pokrevně spřízněné skupiny lidí, které nalézáme u lovců a sběračů.

Kmeny, které souvisejí s neintenzivní či neintenzifikovanou výrobou potravin, tj. jednoduché či primitivní zahradničení, resp. zahradnictví (hortikultura) a pastevectví (pastoralismus), již mají osady či vesnice a generační skupiny s rodovou linií, tj. **rody**. Chybí jim ale vláda, tj. centrální řízení, a společenské třídy (sociopolitická stratifikace). U kmene neexistují žádné spolehlivé prostředky k prosazování a vymáhání politických (mocenských) rozhodnutí.

Náčelnictví – hodnostářská společnost – je forma sociopolitické organizace, která se pohybuje někde mezi kmenovým a státním zřízením. Je založena na příbuzenském původu, rodu, ale má již odstupňovaný (diferenciální) přístup ke zdrojům a stálou politickou strukturu.

Stát je pak forma sociopolitické organizace, založené na ústřední vládě (centrální moc) a třídní struktuře, tj. společensko-ekonomické stratifikaci.

Mnoho autorů tuto typologii (SERVICE 1962) kritizovalo s tím, že je příliš jednoduchá (simplexní). Ovšem, na druhé straně, tato typologie nabízí příhodnou a užitečnou sadu pojmů (vzorec, pattern, komplet) k označování či klasifikaci a pro osvětlení podobností a rozdílností společenské organizace napříč kulturami. Proto taky tuto klasifikaci většina antropologů příležitostně používá. Serviceovy 4 typy ovšem odrážejí (reflexe) obecné směry vývoje (evoluční trendy), které budou diskutovány v poslední kapitole. Nově formuluje ty trendy (směr

vývoje), které vedou od tlup ke kmenům, od kmenového zřízení k náčelnictví, a odtud ke státu. Jsou to:

- 1) Celky a části, resp. části a součásti (systémy a subsystémy) narůstají;
- 2) Celky a části, resp. části a součásti (systémy a subsystémy) jsou stále více funkční a specializovanější;
- 3) Objevují se efektivnější (výkonnější a účinnější) koordinační mechanismy jako prostředky regulace a integrace (řízení, usměrňování a sjednocování);
- 4) Velikost populace vzrůstá spolu s rozsahem a stupňováním (škála) společensko-politického systému: od místního, přes oblastní, k národnímu (lokální – regionální – nacionální).

Části a součásti (systémy a subsystémy) se rozrůstají (proliferační) a pokrevně příbuzné tlupy (rodiny) se rozšiřují v rody. Vzrůstá funkční specializace a objevují se ekonomické a náboženské osobnosti a instituce. Jak populace rostla, tak rostla a upevňovala se i politická síla a moc. Řídící a vládnoucí systémy se rozšířily z místní (lokální) úrovně do velkých oblastí (regionální) až do úrovně národa (stát).

POLITIKA (Politics)

Antropologové a politologové mají společný zájem o politickou organizaci společnosti, ale antropologický přístup je celosvětový a srovnávací (globální a komparativní).

(Poznámka: politika=aktivita čili činnost zaměřená na řízení společnosti s ohledem na její vnitřní správu a rozdílné zájmy a vztahy k jiným, zejména sousedům; celkové koncepce politických úkolů či cílů a prostředků k jejich dosažení, jež jsou k dispozici či žádoucí; péče o záležitosti nějaké oblasti.)

Antropologické údaje postihují (odhalují a vyjevují) podstatné proměny (substanciální variance) moci, síly, pravomoci úřadů, resp. institucí, a právní systémy v různých kulturách. („authority“= zde společensky schválené, uznávané a potvrzené použití síly; „power“= zde síla, moc i schopnost prosadit vůli někoho nad jinými, resp. vnutit svou vůli jiným.)

V tlupách a kmenech nebyla politická zřízení jako nějaká samostatná, oddělená, izolovaná věc (entita), ale politika je skrytá, jakoby vnořená do celého společenského systému či řádu. Je obtížné charakterizovat nějaký čin nebo rozhodnutí a událost (akt) jako čistě politický, spíše jen jako společenský (sociální).

Vzhledem k tomu, že politická organizace je jen jedna stránka života celé společnosti (aspekt), Morton FRIED nabídl tuto definici (výměr, slovní vymezení obsahu pojmu):

„Politická organizace zahrnuje ty části organizace společnosti, které se specifickým způsobem vztahují k jednotlivcům a skupinám tak, že řídí a ovládají záležitosti veřejnosti nebo se snaží řídit, ovlivňovat a ovládat či kontrolovat rozhodování a nařízení nebo činnost (aktivity) těchto jedinců a skupin“ (FRIED 1967, str. 20-21).

Tato definice se jistě hodí na současnou Severní Ameriku: pod pojmem „jednotlivci nebo skupiny“, které spravují věci veřejné, se rozumí federální, státní (provinciální) a místní (municipální) správní orgány. Ti, kteří usilují o vládu, moc a kontrolu (ovládání, ovlivňování, řízení, regulování apod.) jmenováním do funkcí a úřadů, se snaží ovlivnit aktivity, hnutí, seskupení či skupiny směřující k nějakému obecně prospěšnému cíli (N.B. nebo právě naopak). To zahrnuje takové zájmové skupiny jako politické strany, svazy, spolky, unie, kluby, korporace (sdružení), společnosti, konzumenty, tj. spotřebitele a zákazníky, aktivisty čili velmi činné členy nějaké organizace, akční výbory a náboženská sdružení.

Friedova definice je mnohem méně použitelná na tlupy a kmény (aplikace), kde je velmi obtížné zjistit a objasnit veřejné zájmy a zásady (tj. „politiku“). Z tohoto důvodu autor této knihy (Kottak) dává přednost (preferuje) ve všech diskusích o podobnostech a rozdílnostech mezi kulturami v řízení, uspořádání a správě (regulace a management), o vzájemných vztazích mezi skupinami a jejich představiteli, mluvit spíše o sociopolitické organizaci.

V obecném slova smyslu regulace je děj či proces, který zajišťuje, zabezpečuje a chrání to, že proměnlivé faktory společenského žití zůstanou v nějakých normálních mezích. Regulace upravují, napravují, vyrovnávají nebo neutralizují (korekce) všechny odchylky (deviace) od očekávané normy a tím udržují celostnost (integrace) a

soudržnost celého systému (regulace= řízení, usměrňování, souhrn vnitřních mechanismů, které do určité míry řídí životní pochody; norma=pravidlo, jehož zachovávání je závazné, je nějak vynucováno, např. předpisy, zvykem, územ apod.). V případě politického řízení (regulace) se to týká takových věcí jako ustátí a uklidnění konfliktů (rozpory, neshody, srážky, střetnutí) mezi jednotlivci a zájmovými skupinami a dále postupů a přístupů (metody) k rozhodování uvnitř skupin. Studium politického řízení se snaží nalézt odpověď na otázku, kdo tyto úkoly provádí, resp. kdo tyto problémy řeší. Jsou to oficiální vůdci? A jak jsou řízeni oni?

TYPY A TRENDY (Types and Trends)

Etnografické a antropologické studie na stovkách míst (lokality) odhalily mnoho vzájemných vztahů (korelace) mezi způsobem hospodářství (ekonomika) a společenskou a politickou organizací.

Tlupa (band), kmen (tribe), náčelnictví či hodnostářské společnosti (chiefdom) a stát (state) jsou kategorie nebo typy, které tvoří systém **sociopolitické typologie**. Tyto typy jsou uváděny ve vzájemný vztah či souvislost (korelace) s adaptivní strategií (viz výše), tj. **ekonomická typologie**, která bude diskutována v poslední kapitole.

Tak například, lovci a sběrači (jeden z ekonomických typů) mají sklon (tendence) se organizovat do tlup (jeden ze sociopolitických typů). Podobně, mnoho primitivních zahradníků (hortikultura) a pastevců (pastoralismus) žije ve kmenových společenstvích, resp. jednoduše v kmenech. Ekonomie náčelnictví či hodnostářské společnosti má tendenci či sklon se opírat nebo zakládat převážně na intenzivním zahradnictví (hortikultura) a zemědělství (agrikultura), ale někteří pastevci (pastoralismus) se též připojují k náčelnické organizaci. Předprůmyslové (nonindustriální) státy jsou obvykle založeny na zemědělství (agrikultura). Výrobci potravin (produktivní

hospodářství) směřují ke stále větším a hustějším populacím než je tomu u lovců a sběračů.

Tyto znaky či charakteristiky vytváří nové problémy řízení (management), které vyvstávají ve stále složitějších vzájemných vztazích. Mnoho sociopolitických vývojových směrů (tendence) odráží (reflexe) stále vzrůstající požadavky na řízení (regulace) společnosti postavené na produktivním hospodářství.

Archeologové tyto vývojové směry (tendence) studovali v průběhu času a kulturní antropologové je zase zaznamenávali u skupin (populace) žijících v současnosti.

V této a příští kapitole se budeme zabývat či budeme zkoumat společnosti, které se liší adaptivní strategií i úrovní sociopolitické složitosti. Společný soubor problémů se bude týkat různých typů společnosti (typologie). Jaké jsou typy společenských skupin, které existují? Jak se lidé do takových skupin zařazují? Jak se takové skupiny spojují ve větší celky? Jak se takové skupiny jeví samy sobě (sebe prezentace), a jak se jeví sobě navzájem (reprezentace)? Jak jsou řízeny jejich vnitřní a vnější vztahy (regulace)? Tato kapitola se zaměří na tlupy a kmeny a následující kapitola pak na náčelnictví či hodnostářské společnosti a státy.

TLUPY LOVCŮ A SBĚRAČŮ (Foraging Bands)

Takové skupiny, které jsou v dané společnosti význačné a příznačné (signifikantní), nejlépe odrážejí sociopolitický typ společnosti a její adaptivní strategii (reflexe).

Například, pro většinu společenství či společností lovců a sběračů jsou příznačné (signifikantní) jen dva typy skupin: 1) nukleární rodina a 2) tlupa (nukleární rodina= jen rodiče a jejich vlastní děti; tlupa=obecně skupina lidí shromážděných za určitým cílem). Na rozdíl od lidí žijících usedlým způsobem života ve vesnicích (osady, sídliště, usedlosti), jaké se objevují ve kmenových společnostech, tlupy nejsou stálé. Utvářejí se či formují jen na určitou část roku, resp. v určitém ročním období (sezónně), jako součást či složka (komponenta)

shromažďování nukleárních rodin (sezóna=období příhodné pro nějakou činnost; nukleární rodina=jaderná, elementární, základní ap.; rodiče a vlastní děti mají společnou domácnost, tvoří malou, relativně uzavřenou skupinu, kde převažují bezprostřední, důvěrné osobní kontakty, silně motivované pudově a emočně, se společnými zájmy a s vysokou věrností a soudržností čili solidaritou). Konkrétní spojování rodin v tlupu (partikulární kombinace) může být rok od roku odlišné, může se každým rokem měnit (kombinace=spojení, spojování prvků v celek).

V takovém prostředí či situaci pak hlavními stavebními kameny (elementy) společnosti či nějakého společenství jsou osobní vzájemné vztahy mezi jedinci. Například, manželství a příbuzenství či příbuzenské vztahy vytvářejí pevné vazby a závazky i mezi členy různých tlup. Když vlastní rodiče a prarodiče pocházejí z různých tlup, pak taková osoba má samozřejmě příbuzné v několika tlupách současně. Obchodování (výměnný obchod) a vzájemné návštěvy rovněž spojují a dávají dohromady místní skupiny, jako je například tzv. „fiktivní příbuzenství“, tj. takové, jaké bylo popsáno v systému jmenovců u kmene Kung San v minulé kapitole. Podobně i Eskymáčtí muži si tradičně vyměňovali společníky (partner) k nimž se v různých tlupách chovali téměř jako k bratrům. Domorodí Australci zase mají instituci známou jako „section system“, která má podobnou funkci propojení mezi skupinami.

V tlupách lovců a sběračů existuje jen velmi malý rozdíl autority, tj. pravomocí, např. poroučet, rozhodovat apod. (autorita=všeobecně uznávaná vážnost a úcta, rozhodující vliv, moc). Ale lidé nadaní nějakým speciálním talentem (např. k lovu apod.) se těší i zvláštnímu respektu (respekt=vážnost, úcta, někdy spojené i s bázní až strachem). Například, když někdo umí dobře zpívat nebo tančit a nebo je obzvláště výborný vypravěč, ale také když umí upadnout do transu a umí vejít ve styk s duchy (komunikovat se zászvetím) (trans=hypnotický či extatický stav, obecně pak přesahování mezí). Vůdčí osobnosti tlup (lídr) jsou ale vůdci jen „*ad personam*“ (podle jména) – jen pro vlastní osobu. Jsou „první mezi sobě rovnými“ (*primus inter pares*). Někdy radí a rozhodují či udělují rady a činí rozhodnutí, ale nemají žádnou moc, neexistuje žádný způsob či prostředek jak si svá rozhodnutí prosadit či vynutit. Ačkoliv lovci a

sběrači nemají žádné formální právo (formální zákony, soubor právních norem) ve smyslu nějakého zákoníku (kodex, sbírka zákonů, soubor zásad), který obsahuje nějaké procesní řízení a donucovací prostředky (sankce), nicméně nějaké prostředky společenské kontroly a řešení sporů přesto mají a mají i určitá ustanovení společenské organizace. Nepřítomnost (absence) zákonů a právních norem tedy neznamená úplnou anarchii (anarchie=stav bez řádu, bez pořádku, neuspořádanost, zmatek, chaos).

Domorodí Eskymáci (HOEBEL 1954/1968) nebo Inuité, jak se nazývají v Kanadě, poskytují dobrý příklad uvedeného chování a jednání urovnávání sporů v předstátních společnostech. To popisuje E.A. HOEBEL (1954) ve studii o řešení konfliktů (spor, rozpor, neshoda, střet apod.) u Eskymáků, kteří žijí na řídky obydleném území (populace s malou hustotou osídlení); je to populace o počtu asi 20 000 jedinců, kteří sídlí daleko od sebe v arktidské oblasti, která se rozprostírá na vzdálenost až 6 500 km. Nejpříznačnějšími a nejvýznamnějšími (nejvíce signifikantní) společenskými skupinami Eskymáků byly právě nukleární rodina a tlupa. Takové rodiny spojovaly, slučovaly či dávaly dohromady v tlupy právě osobní vztahy. V čele některých tlup stál muž – jakýsi náčelník, pohlavár či předák (*headman*). Existovali i šamani, religiozní specialisté „na částečný úvazek“, kteří se na část své pracovní doby (tj. čas od času) stávali prostředníky mezi člověkem a nadpřirozenými silami a věnovali se i léčitelskému a věštbě. Ovšem ani tyto pozice (společenské postavení) jim propůjčují či poskytují jen velmi málo moci nad těmi, pro něž to dělají, resp. kteří je „zaměstnávají“. Na rozdíl od společenství lovců a sběračů v tropech, kde je sběr – obvykle úkol pro ženy – mnohem důležitější, u Eskymáků hlavní a základní obživnou aktivitou je lov a rybolov, které provozují muži (aktivita=činnost zaměřená k obecnému prospěchu). Taková pestrost a nadbytek rostlinné potravy, která je k dispozici v horkých, tropických oblastech, v Arktidě přirozeně zcela chybí. Cestování v krutých přírodních podmínkách a vůbec pohyb po souši i po moři vystavuje Eskymácké muže daleko většímu nebezpečí než jejich ženy. Tradiční mužská role Eskymáků si přirozeně vybírala daň – časté ztráty na životech. Dospělé ženy by pak mohly počtem podstatně převyšovat muže, a aby se tak nestalo, docházelo občas i k infanticidě, tj. zabíjení

novorozených děvčátek: právě proto, že to ale Eskymácká kultura dovoluje (!). Nehledě na tento primitivní, brutální a surový – a pro nás zcela nemyslitelný a nepředstavitelný – způsob regulace populace, udržování rovnováhy v počtu obou pohlaví (řízené, tj. umělé vyrovnávání počtu mužů a žen), přesto existovalo zpravidla více dospělých žen než mužů. To umožňuje některým mužům vzít si pak za ženy vdovy a mít i více žen (2 až 3). Možnost a schopnost uživit najednou více žen (tj. více než 1 vdovu) propůjčuje takovému muži i větší společenskou prestiž (prestiž=vážnost, důstojnost, dobré jméno, věhlas, postavení a vliv ve společnosti). Stává se ale i předmětem a podnětem závisti. Když to vypadá, že muž si vezme další vdovy, právě aby si zvýšil svou reputaci (pověst, dobré jméno, vážnost a úctu), jeho eventuální rival (sok, soupeř) se pravděpodobně bude snažit aspoň jednu z nich získat, resp. odloudit či přebrat. Většina hádek a rozepří mezi muži vznikla právě o ženy, odloučením, nevěrou a cizoložstvím. Když muž odhalil, že jeho žena měla poměr (sexuální vztah, pohlavní styk) s jiným mužem bez jeho svolení, považoval to za svoji vlastní chybu. Když veřejné mínění nenavedlo manžela, aby takovou věc ignoroval, aby si jí nevšímal a mlčky přešel, měl na vybranou několik možností. Především by se mohl pokusit svůdce, resp. toho, kdo mu ženu uloupil, prostě zabít. Ovšem, pokud by mu to podařilo a byl úspěšný, pak by se zcela jistě dalo očekávat, že někdo z příbuzných zavražděného rivala se pokusí zabít na oplátku zase jeho, tj. z pomsty. Jedna rozepře nebo jen hádka se nakonec může vyhrotit a vystupňovat natolik (eskalace), že může vyústit i v několik úmrtí, tj. může skončit několikanásobnou smrtí, když se příbuzní budou mstít sérií následných a postupných vražd. Neexistuje žádná oficiální (úřední) moc, která by mohla zasáhnout ze zákona a vložit se (intervence) do takové **krevní msty** (pomsta mezi rodinami). Ovšem, existuje i jiná možnost (eventualita): takový člověk by mohl svého rivala (soupeře, soka) vyzvat na tzv. „písňový souboj“, tj. rozhodnout spor soubojem či utkáním ve zpěvu. V takovém případě pak obě soupeřící strany před veřejností předvádějí urážlivé písňe, které složili jeden na druhého. Na konci pěveckého zápasu či klání přítomní diváci a posluchači (publikum) rozhodnou a vyhlásí jedno z nich vítězem. Ovšem, i když zvítězí ten, jemuž žena odešla, vůbec to neznamená, že se mu vrátí (nemá žádnou záruku): žena se často rozhodne zůstat u únosce. Kromě toho, lidé, kteří cítili, že už tu dlouho nebudou a byli

přesvědčení, že už nikomu a ničemu nebudou užiteční, buď kvůli věku nebo neduživost (stařecká vetčnost, marasmus senilis), se mohli zabít sami, tj. spáchat sebevraždu (suicidium), nebo o to požádat někoho jiného (euthanasie). Staří lidé nebo nemohoucí invalidé (nezpůsobilí činnosti), kteří si přáli již zemřít, mohli požádat své nejbližší příbuzné, například vlastního syna, aby ukončili jejich život. Nejbližší příbuzné bylo nutné o to požádat proto, aby si zajistili, že pokrevní příbuzní se za zabití nebudou mstít.

Krádeže či rozkrádání (zlodějství) jsou ve společnostech se státním zřízením zcela běžným jevem, to je tam, kde existují výrazné majetkové rozdíly. Ale zlodějství či krádeže naopak neexistovaly ani u Eskymáků, ani u většiny jiných lovců a sběračů. Tam jsou zdroje k uživení, resp. k zachování snesitelného živobytí, dostupné pro každého. Každý muž může lovit, chytat ryby, zhotovit si zbraně a nástroje k zachování nutného živobytí, resp. k zachování existence (existenční minimum). Každá žena si zase může snadno opatřit náčiní a materiál ke zhotovování oděvu, přípravě stravy a dalším domácím pracím. Eskymáci rovněž mohou lovit zvěř a chytat ryby na územích jiných místních skupin (cizí teritoria). Zde neexistuje ani nějaká představa či ponětí, ani pojem soukromého vlastnictví území a zvířat. K popisu určitých majetkových pojmů, resp. představ o vlastnictví, ve společnostech bez státní organizace Elman SERVICE (1966) razil pojem „personalty“, tj. movitost (movité osobní vlastnictví). Tzv. „personalty“ se vztahuje na věci, které jsou jiné než obživné a existenční (strategické zdroje), ale která jsou nesmazatelně a neodstranitelně spojeny se specifickou, konkrétní osobou (specifický=zvláštní, přesný, určitý, charakteristický, apod). Sem patří např. šípy, váčky či pytlíky na tabák, vlastní oděv, oblečení, šaty, osobní ozdoby, předměty ke krášlení a zdobení, apod. Tento pojem zdůrazňuje osobní vztah mezi věcí a jejím majitelem (nositel, uživatel), osobní vztah týkající se konkrétního jedince a určený pro konkrétního jedince. „Personalty“ má tak pevnou vazbu na konkrétního jedince, je tak zavazující, že nějaká „krádež“ je tudíž nepochopitelná, nemyslitelná a nepředstavitelná, neuvěřitelná a vysoce nepravděpodobná, takže vlastně neproveditelná. Předměty nalézané v hrobech (hrobový inventář) z doby ještě před vznikem produktivního hospodářství pravděpodobně představují právě osobní

majetek (osobní vlastnictví předmětů, které mohou být přenášeny, osobní mobiliář), tj. „personalty“. Takové věci rozhodně nebyly vhodným dědictvím. Jejich souvislost a spojení (asociace) se zemřelým byla příliš těsná a přesná, jednoznačná a konečná (definitivní). Jedním z nejzákladnějších přesvědčení Eskymáků bylo, že přírodní bohatství a zdroje jsou volně dostupné pro každého a patří všem (HOEBEL 1968). Společenství organizovaná v tlupách ke strategickým zdrojům nemají diferencovaný přístup (různý, rozmanitý, rozrůzněný a odstupňovaný). Jediným soukromým vlastnictvím je právě „personalty“ – osobní mobilní majetek. Pokud by člověk chtěl od někoho více nebo něco navíc, pak o to požádá (řekne si) a obvykle to i dostane.

KMENOVÍ KULTIVÁTOŘI (Tribal Cultivators)

Kmeny mívají obvykle hortikulturní nebo pastorální ekonomiku (primitivní zahradničení nebo pastevectví) a jsou organizovány ve vesnicích (usedlý způsob života) a v rodech, podle rodových linií, pokrevního příbuzenství, v příbuzenských vztazích. Zcela ale chybí nějaká společensko-ekonomická stratifikace (odstupňované vrstvení společenských tříd, třídní struktura) a nějaká ústřední moc či vláda. Mnoho kmenů vede i malé války mezi vesnicemi (válečné konflikty v malém měřítku), často formou nájezdů, loupeživých výprav, vpádů a přepadů (loupeživé kmeny). Kmeny mají mnohem výkonnější a účinnější (efektivní) mechanismy řízení společenství než lovci a sběrači, ale příslušníci kmene nemají nic jistého, žádné spolehlivé a zaručené prostředky k prosazení politických rozhodnutí, tj. snah o úpravu poměrů. Hlavními představiteli řízení společnosti (regulace, udržování a usměrňování) jsou: hlava vesnice (náčelník či pohlavár, v nejjednodušším slova smyslu ten, kdo stojí v čele skupiny, rodu, kmene; vedoucí činitel „headman“). Je to „Velký Člověk“ (Big Man), neboli vůdce rodového nebo kmenového společenství, dále vesnická rada (Village Council), vůdce sdružení spřátelených kmenů (pantribální asociace). Všechny tyto postavy či osobnosti (figury) a skupiny mají ovšem jen velmi omezenou autoritu (získané právo,

úřední moc, pravomoc). Podobně jako lovci a sběrači i tito hortikulturalisté (primitivní zahradničení) mají sklon k rovnostářství (egalitarismus), ačkoliv existuje např. výrazná nerovnoprávnost mezi muži a ženami, společenské rozdělení podle pohlaví (genderová stratifikace), nerovné rozdělování a přerozdělování zdrojů (například zásob), moci, prestiže (vážnosti a úcty) i osobní svobody. Vesničky primitivních zahradníků (hortikulturalistů) jsou obvykle velmi malé, s nízkou hustotou zalidnění, a mají k základním životním potřebám snadný přístup (strategické zdroje). V čele hortikulturní vesničky stojí jakýsi náčelník či předák, obvykle muž, vzácně či výjimečně i žena, pokud vůbec.

RODOVÁ ORGANIZACE (Descent-Group Organization)

Tlupy založené na pokrevním příbuzenství jsou základní společenskou jednotkou u všech lovců a sběračů. Obdobnou skupinou u výrobců potravy (produktivní hospodářství) je pak **rod** (generační skupina založená na rodokmenu), původu a rodové linii.

(Poznámka: rod= skupina osob, které se považují za potomky společného předka a mezi nimiž existují genealogické vztahy, je základní organizační jednotkou pokrevního příbuzenství; rodová organizace převládá tam, kde společnost není podrobena centrální moci a kde příbuzenské vztahy jsou základem tvorby lokálních skupin a kolektivního života.)

Rod je stálá společenská jednotka, jejíž členové se hlásí ke společnému původu, tj. ke společným předkům. Taková skupina vydrží a přetrvává i když příslušnost k ní se proměňuje, jak se její členové přirozeně rodí a umírají, odcházejí (odstěhují se) a přicházejí (přistěhují se). Opakovaně je tedy rodová příslušnost určena (determinace) již narozením a to na celý život. Rody, resp. rodové skupiny, jsou zpravidla exogamní, kdy členové rodu si musí hledat partnery z jiného rodu (exogamie=uzavírání sňatků mezi příslušníky dvou cizích rodin, rodů, kmenů, apod.) K tomu, aby se jistí lidé stali příslušníky nějakého rodu, platí obecně dvě pravidla či zásady (zákony).

Matrilinearita je pravidlo, podle něhož se člověk stává členem skupiny matky automaticky již při narození a zůstává v ní celý život. (Poznámka: matrilinearita=system pokrevního příbuzenství, který předpisuje, že základním genealogickým vztahem bude vztah po mateřské linii: dítě bude vždy spojeno se skupinou příbuzných ke které svým původem patří jeho matka. Všichni členové takového rodu se hlásí ke společnému předkovi z matčiny strany a všechny sociální hodnoty, které ve společnosti identifikují jedince, se přenášejí po matce (viz naše „po přeslici“). Matka vytváří střed všech příbuzenských vztahů platných pro její děti. Matrilinearita znamená, že každá osoba je svou krví spojena s ostatními členy rodu přes svou matku a pouze tyto vztahy nabývají společenských hodnot; vztahuje se nejen na identifikaci jedince, ale zároveň i na další sociální, politická a ekonomická práva (tituly, úřady, profese, majetek). N.B. nezaměňovat s matriarchátem! Matrilinearita tedy zahrnuje pouze děti žen dané skupiny.

Patrilinearita naopak znamená, že člověk se stane narozením automaticky celoživotním členem otcovy skupiny. Děti všech mužů se spojují ve skupiny, z nichž jsou děti všech žen vyloučeny. (Poznámka: patrilinearita=system pokrevního příbuzenství, který předpisuje, že základním genealogickým vztahem bude vztah po otcovské linii: dítě bude navždy spojeno se skupinou příbuzných ke níž původem patří jeho otec. Společnosti, které vytvářejí v otcovské linii pokrevní skupiny – rod a klan – jsou patrilineární. Všichni členové rodu nebo klanu se hlásí k předkovi z otcovi strany a všechny sociální atributy, které jedince ve společnosti identifikují, se přenášejí výhradně po otci (viz naše „po meči“). Otec představuje ohnisko všech příbuzenských vztahů platných pro jeho děti. Každá osoba je pokrevně spojena s ostatními členy skupiny samozřejmě jak přes matku, tak přes otce, ale pouze vztahy přes otce nabývají sociálního významu.

V patrilineárním systému jedinec dědí po otci nejen své sociální postavení a příslušnost, ale obvykle i další společenská, politická a ekonomická práva (tituly, úřady, profese, majetek). Někdy se ale absolutně nevylučují ani dědická práva po matce. Patrilinearita se vyskytuje u všech pasteveckých národů Asie a Afriky a prakticky u všech národů Evropy. U lovců a sběračů a zemědělců se vyskytuje patrilinearita i matrilinearita.

Patrilinearita i matrilinearita jsou typy **unilineární** rodové linie

(rodokmen, původ), tj. jednosměrné. To znamená, že příbuzenství využívá jen jednoho směru, jen *jedné linie*, buď mužské nebo ženské (Obr. 12.1 a 12.2). Patrilinearita je ovšem mnohem běžnější (vyskytuje se častěji) než matrilinearita (vyskytuje se méně často). V souboru 564 společností byla patrilinearita zjištěna 3 x častěji (247 : 84).

Společenství, resp. společnosti, založené na rodokmenu (descent groups) mohou být **rody** (lineages) nebo **klany**. Pro obě formy je společná víra či přesvědčení, že všichni členové skupiny pocházejí ze stejného (jednoho a toho samého) **apikálního předka** (apex= vrchol, hrot, špička; apikální= vzhůru obrácený, na vrcholu). Tato osoba (persona) stojí na vrcholu rodokmenu (genealogie).

Čím a jak se rod a klan liší?

Rod používá demonstrováný rodokmen (zjevný, předváděný, prokázáný). Členové rodu umí vyjmenovat a vypočítat, zopakovat a odvyprávět všechna jména všech svých předků v každé generaci od „praotce rodu“ (apikální ancestor) až do současnosti. To ovšem neznamená, že jejich výroky (recitace) musí vždy být ve skutečnosti nějak přesné, resp. správné, ale znamená to, že členové rodu si to myslí. (Poznámka: **Rod**=skupina osob, které se považují za potomky stejného předka a mezi nimiž existují genealogické vztahy, je základní organizační jednotkou pokrevního příbuzenství. Rodová organizace převládla všude tam, kde společnost není podrobena centrální moci, kde jsou příbuzenské vztahy základem tvorby lokálních skupin a kolektivního života. Podle toho, zda se základní genealogické vztahy přenášejí z jedné generace na druhou po mateřské nebo otcovské linii, rozlišují se rody matrilineární a patrilineární (srv. u nás „po přeslici“ a „po meči“). Souhlasí-li pravidla rodových genealogických vztahů i s pravidly usídlení – matrilokalita vs. patrilokalita – pak rod představuje i uzavřenou lokální jednotku, tj. primární skupinu. V opačném případě je rod prostorově rozptýlen a schází se jen u příležitosti rodových slavností. Minimální rod je taková skupina jednotlivců, jejíž hlavou je otec.)

Klan užívá **stipulovaný rodokmen** (stipulated descent; stipulace=smlouva, úmluva, společný předek je dán dohodou, ujednáním, úmluvou, smluvně určen). Členové klanu pouze říkají, že pocházejí z (nějakého) zakladatele rodu (apikální ancestor).

Nepokoušejí se jít po stopě rodu do minulosti (vystopovat, vysledovat ji), najít, zjistit či objevit původ předků, resp. genealogickou linii mezi jimi samými a jejich konkrétními předky. (Poznámka:

Klan=příbuzenská jednotka, která spojuje osoby hlásící se pokrevně k témuž *totemickému* předku (viz dále). V antropologickém smyslu klan představuje pokrevní skupinu, jejíž členové se považují za potomky stejného předka. Na rozdíl od rodu, jehož každý člen dokáže dobře identifikovat svůj genealogický vztah vůči společnému předkovi, klanová sounáležitost se vztahuje nikoliv na lidského předka, ale na předka totemického. Klanové příbuzenství je tudíž příbuzenstvím ryze kulturním a nikoliv biologickým: jedinci jsou si navzájem „bratry“ a „sestrami“, a to nikoliv proto, že by měli společného otce a matku, ale proto, že se hlásí ke společnému totemu. Ne každá rodová organizace vytváří klany, ale pro klany platí stejná pravidla následnosti jako pro rody: matrilinearita nebo patrilinearita. Klanová organizace není stálá v čase, mění se na základě demografických změn, některé klany zanikají, jiné se dělí na další. Pro každý klan platí, že se hlásí ke svému totemu, členové se považují za jeho fyzickou součást. Totemický předek není doložen genealogicky, ale mýticky. Mytologie zahrnuje nejen příběhy společného předka, ale definuje také vztahy k předkům ostatních klanů a stanoví příslušné zákazy, tabu.)

Některé společnosti mají jak rody, tak klany. V takovém případě klany mají více členů a pokrývají větší oblasti (klanové území, geografická area). Někdy apikální ancestor vůbec není člověk, ale zvíře nebo rostlina, tj. **totem**. Ať je to člověk či nikoliv, takový předek symbolizuje společenskou jednotu a totožnost všech členů klanu (sociální identita), což je odlišuje od jiných skupin.

(Poznámka: totem=předmět, vůči němuž mají členové příbuzenské skupiny speciální mystický vztah a se kterým spojují své jméno. Totemem může být zvíře, rostlina, minerál, věc, atd. Přeneseně a nepřesně se běžně totemem rozumí zobrazení totemického předmětu: dnes se pod tímto termínem vžily vyřezávané kůly, imitující skulptury s totemickými náměty. Totemismus je systém, s nímž je spojena význačná část duchovního a společenského života některých tzv. přírodních národů.)

Kmenová společnost normálně obsahuje více rodových společenství. Některé z nich mohou být omezeny jen na jednu jedinou vesnici, ale

obvykle rozsah kmenu přesahuje několik vesnic, resp. více než jednu vesnici. Každá větev rodu, která žije na jednom místě, představuje místní čili lokální rod. Ale i dva či více lokálních rodů může žít v jedné vesnici. Různé rody žijící ve stejné vesnici nebo v různých vesnicích vytvářejí různá spojení (aliance), zejména v důsledku častých vzájemných manželských svazků.

HLAVA VESNICE

(The Village Headman)

(náčelník, pohlavár, vůdce... ten, kdo stojí v čele)

Kmen *Yanomami* (CHAGNON 1992) jsou domorodí Američané (jihoameričtí Indiáni), kteří žijí v jižní Venezuele a přilehlých oblastech Brazílie. Kmenové společenství má asi 20 000 lidí, kteří obývají na 200 – 250 značně rozptýlených vesnic. *Yanomami* jsou hortikulturalisté, tj. živí se hortikulturou čili primitivní „zahradničení“, ale živí se též lovem a sběrem. Jejich stálou plodinou jsou banány i jiné banánům podobné plody. U *Yanomami* existuje více výrazných a významných (signifikantních) společenských či sociálních skupin, než je běžné u ještě dnes existujících společenství lovců a sběračů.

Yanomami mají nukleární rodiny (elementární, jen rodiče s vlastními dětmi) a vesnice s rody, resp. rodové zřízení. Jejich rodové zřízení je patrilineární (základní genealogický vztah, tj. rodokmen, po otcovské linii) a exogamní (uzavírání sňatků jen mezi příslušníky dvou nebo více cizích rodů nebo kmenů). Ovšem, lokální větve dvou různých kmenů mohou žít spolu v jedné vesnici a uzavírat mezi sebou sňatky. Jako v mnoha vesnicích, které jsou založeny na kmenových společenstvích, resp. společnostech, u *Yanomami* jedinou vůdčí či vůdcovskou pozici či postavení ve vesnici má tzv. „hlava vesnice“ (Village Head) – je to vždy muž. Jeho autorita (rozhodující vliv a moc, všeobecně uznávaná úcta a vážnost) je ovšem, podobně jako u vůdce lovecko-sběračské tlupy, velmi omezena. Pokud „náčelník“ chce či potřebuje něco udělat, musí vždy jít sám příkladem a musí být schopen ostatní přesvědčit (přemluvit, domluvit, vemluvit se). Taková hlava vesnice, „náčelník“, nemá žádné právo vydávat nějaké rozkazy, příkazy a nařízení. Může pouze přesvědčovat, přemlouvat, veřejně domlouvat, ale i kárat, a tak se pokoušet ovlivnit veřejné mínění.

Například, když chce, aby lidé uklidili náves pro nějakou slavnost, sám musí začít sbírat odpadky, sám zametat a doufat, že jeho spoluobčané či ostatní vesničané to budou chápat jako pokyn k následování, aby mu pomohli.

Když vznikne nějaký konflikt (spor, rozpor, neshoda, střed zájmů, hádka...), hlava vesnice, tj. náčelník, může být povolán jako prostředník či zprostředkovatel (mediátor), který obě strany sporu vyslechne a rozhodne. Když je jeden účastník sporu (disputant) s výsledkem nespokojený či neuspokojený, hlava vesnice či vesnický náčelník nemůže nic dělat. Nemá žádnou moc zvrátit jeho rozhodnutí a na žádný pád jej nemůže potrestat. Podobně jako vůdce tlupy je jen „první mezi sobě rovnými“ (*primus inter pares*).

U kmene *Yanomami* musí hlava vesnice čili vesnický náčelník vést či být příkladem i jako člověk velkomyslný, velkorysý a šlechetný a eventuálně i štědrý (*generosita*), ale také dobře rostlý a krásný. Protože musí být velkorysejší (*generózní*) než kterýkoliv jiný vesničan, obdělává i více půdy (země). Jeho zahrada, tj. záhonky a políčka, poskytují relativně hodně potravin i pro nadměrnou spotřebu a když jeho vesnice drží nějaký svátek, tak uspořádá pořádnou hostinu (*hody, hodokvas*). Hlava vesnice jako náčelník též reprezentuje vesnici navenek (zastupuje ji a veřejně za ni vystupuje), zejména při jednání s cizinci, resp. s lidmi mimo vesnici. Někdy též jiné vesnice navštíví, aby tamní lid pozval na nějakou slavnost. Způsob jak člověk (jedinec, jednotlivec) funguje jako náčelník, jako hlava vesnice, závisí jen na jeho osobních, resp. osobnostních vlastnostech, a na počtu příznivců, stoupenců a podporovatelů, které si musí získat (*sympatizanti*).

Jeden vesnický pohlavár či náčelník, *Kaobawa*, se jednou vložil do sporu či hádky mezi manželi (*intervence*), a muži zabránil, aby ženu zabil (CHAGNON 1992). Vesnický náčelník rovněž ručí za bezpečnost delegace a poskytuje záruky (*garance*) vyslaným zástupcům jiné vesnice (vyslanci, vyjednávači, dnes parlamentáři) s níž by jeho vesničané chtěli začít válku. *Kaobawa* byl skutečně obzvláště výkonný a schopný (činný, aktivní), tj. efektivní náčelník. Svoji divokou povahu, dravost, odvahu, ale i krutost předvedl v boji, kde neznal slitování (*demonstrace síly*), ale také věděl jak využít diplomacie, aby odvrátil nájezdy a útoky jiných vesnic či loupeživých kmenů (*diplomacie=společenská obratnost v jednání sledující*

dosažení stanoveného cíle). Ani jeden člověk z vesnice takové charakterové vlastnosti neměl, resp. nebyl lepší osobností, a tedy pro roli náčelníka vhodnější, ale také proto, že nikdo neměl tolik příznivců, protože *Kaobawa* měl mnoho bratrů. U kmene *Yanomami* platí, že když jeho členové jsou se svým náčelníkem nespokojeni, protože je zklamal, mohou vesnici opustit a najít si novou, což se také čas od času stalo.

NEPŘÁTELSTVÍ MEZI VESNICEMI: ÚTOKY, NÁJEZDY A VPÁDY (Village Raiding)

Společnost kmene *Yanomami* s mnoha vesnicemi a mnoha rody, je mnohem složitějším celkem (komplex) než společenství organizované v tlupy. Lidé kmene *Yanomami* také čelí více problémům řízení a usměrňování (regulace). Náčelník (hlava vesnice) někdy může předejít, předem zamezit či zabránit nějakému násilnému činu, ale k udržení pořádku neexistuje žádná síla nebo ústřední moc.

Ve skutečnosti, nepřátelství a násilí – útoky, vpády, nájezdy, přepady, plenění apod. – kdy muži byli zabíjeni a ženy chytány a zajímány jako kořist, nebylo žádnou vzácností, ale spíše charakteristickým rysem, zejména v některých oblastech na území kmene *Yanomami*, které studoval CHAGNON (1992). Tradiční válečné konflikty uvnitř kmene *Yanomami* jsou podobné násilí i u jiných kmenových společností, ale zde jsou více vyhocené a vyhnané až do krajností (extrémní). CHOGNON popisuje mužskou nadvládu, jejich moc, svrchovanost, nadřazenost (supremace) jako ústřední téma kultury *Yanomami*.

Společenské rozdíly obou pohlaví (muž vs. žena, tj. genderová stratifikace) je tak extrémní, tj. přemrštěná a vyhocená do krajností, že můžeme mluvit o *mužském suprematickém komplexu* (male suprematic complex), kdy muži mají větší hodnotu, jsou ceněni více než ženy, a ženy naopak jsou zbaveny či připraveny o vážnost a úctu (prestiž), o podíl na moci, a zbaveny osobní svobody (deprivace=strádání z nedostatku podnětů).

Yanomami dávají přednost synům před dcerami, kdy synové jsou veskrze zvýhodněni, zejména prvorození (preference). Je-li

prvorozeným potomkem děvče, může být i zabito, resp. utraceno, ale synové jsou vždy uchováni při životě. Ženy též často umírají při válečných střetech a i proto u kmene *Yanomami* počtem muži převažují nad ženami (např. 4497 žen : 3910 mužů v 7 vesnicích, které CHAGNON studoval). Kromě toho, ačkoliv existuje jen málo žen, aby zbyla aspoň jedna vdova na jednoho muže, celých 25% mužů má vícero žen, tzn. je polygynních (polygynie=mnohoženství, pohlavní soužití jednoho muže s více ženami; vícečetné partnerky/manželky). Malý počet či nedostatek žen, (bída a nouze o ženy) se rovněž považuje za jeden z důvodů, proč muži jdou do války. Chtějí totiž zajmout a zmocnit se dalších žen, již jako vdov, k doplnění jejich počtu (stavu) ve vlastní vesnici. Obr. 12.3 shrnuje způsob, jímž se válečnictví u *Yanomami* udržuje samo.

O válčení mezi vesnicemi *Yanomami*, o jejich podstatě, se vedla mezi antropology velmi živá diskuse (ALBERT 1989, CHAGNON 1988 a 1992, FERGUSOHN 1989 a b c , HELDETR 1088, LIZOT 1985, RAMOS 1987). Ovšem, musíme též zdůraznit, že *Yanomami* nejsou pod vnějších událostí zcela izolováni, i když stále ještě existují vesnice bez kontaktů s vnějším světem. Kmen *Yanomami* žije na území dvou států: Venezuely a Brazílie. Vnější války vedené s brazilskými rančery (zejména chovateli dobytka) a horníky (těžba zlata) je vzrůstající měrou ohrožovaly (*Cultul Survival Quarterly* 1989). Během soudobé „zlaté horečky“ v Brazílii (1987-1991), každý den zemřel v průměru 1 *Yanomami*, a to při útocích zvnějšku, včetně biologických zbraní přenášejících nemoci vůči nimž Indiáni nejsou odolní, tj. nemají žádnou imunitu. V r. 1991 se v jejich mateřské zemi (domovině) nacházelo na 40 000 brazilských horníků (pracovníků v dolech při těžbě zlata). V té době byla jasně a prokazatelně řada Indiánů zavražděna. Horníci dobývající zlato (zlatokopové, lidé pracující ve zlatokopeckých dolech) sem zavlekli nové a zde neznámé choroby či nemoci. Náhlé zvýšení počtu obyvatelstva (vzrůst přírůstku populace, nahromadění lidí) způsobilo i epidemie starých chorob či nemocí. V r. 1991 komise Americké Antropologické Asociace (AAA) informovala, resp. vydala zprávu, o nepříznivé zdravotní situaci, fyzickém stavu a kondici tamního kmene *Yanomami* (*Anthropology Newsletters, September 1991*). Brazilští *Yanomami* vymírali každoročně o 10% jejich celkového počtu a index plodnosti klesl k nule, tj. již se nerozmnožovali. Proto poté vlády Brazílie i

Venezuely zasáhly ve snaze *Yanomami* chránit (intervence). Bývalý prezident Brazílie, Fernando COLLOR, vyhlásil rozsáhlé území obývané kmenem *Yanomami* za chráněnou oblast ohraničenou oproti okolí, resp. oproti lidem žijícím mimo ni, s omezením počtu přistěhovalců (horní hranice počtu imigrantů). Naneštěstí v polovině r. 1992 jak zlatokopové, tak rančeři tento zákaz stále více a více porušovali a překračovali. Tento vnější útok (porušení zákazu či opatření zvnějšku) představoval pro *Yanomami* ještě větší nebezpečí než jejich vlastní tradiční kmenové války.

KMENOVÉ VÁLKY (Tribal Warfare)

V transkulturální studii o kmenových válkách (války mezi kmeny, kmenové válečnictví napříč kulturami) DIVALE a HARRIS (1976) využili souboru informací o mezilidských vztazích (*Human Relation Area Files=HRAF*), mnohasvazkový, objemný archiv, který je fyzicky uložen v New Haven, Connecticut, ale je k dispozici na mikrofiších ve většině knihoven amerických vysokých škol, resp. univerzit. Tato databáze (*HRAF*) je shromážděna a sestavena z etnografických záznamů, zpráv a historických popisů z více než 300 kultur. DIVALE a HARRIS definují kmenové války (války mezi kmeny, ozbrojené konflikty, kmenové válečnictví) jako: „všechny organizované formy zabíjení lidí (homicidium) zahrnující bojové týmy (houfy, skupiny válečníků) o dvou a více bojovnících, osob, které se účastní bojových akcí, včetně dlouhodobých svárů a sporů, nepřátelských nájezdů, náhlých útoků, přepadů, vpádů, výpadů apod. (1974, str. 521). DIVALE a HARRIS našli (vypátrali, objevili a lokalizovali, tj. určili místo a zařadili) celkem 112 společností (lidských skupin s velmi dobrými informacemi o válečných událostech). Ve 49% k válečným konfliktům došlo a probíhaly ještě v době vzniku jejich zprávy. Ve 30% válečné konflikty již skončily o 5 až 25 let dříve. Ve zbývajících 21% války ustaly před více než 25 lety od vzniku jejich zprávy. DIVALE a HARRIS diskutují otázku, jak významnou roli hrají kmenové války v kontrole velikosti populace, resp. udržení velikosti

populace v určitých mezích (množství lidí kmene), a to u subsaharských zemědělců (kultivátorů, pěstitelů a chovatelů), což dokládají a obhajují řadou argumentů. Regulace velikosti populace se neděje hlavně (především a převážně) jen v důsledku počtu padlých či zabitých bojovníků, ale i tím, že kmenové války mohou ovlivňovat rozmnožování a stálé obnovování populace (reprodukce) nepřímo, vštípením určitých modelů chování a kulturních hodnot, které vedou k otevřené či zjevné nebo naopak skryté či tajné infanticidě jedinců ženského pohlaví, tj. zabíjení (vyvražďování) novorozených děvčátek. U válečnických kmenů novorozená děvčátka mohou být zabita mnohem pravděpodobněji než novorození chlapci. Ženská infanticida (zabíjení novorozených dívek) nemusí být vždy přímá a zjevná. Existují i jiné způsoby upřednostňování chlapců: zvýhodněný vztah, péče a ošetřování (preference) a naopak zanedbávání a odmítání děvčat, až do té míry, která vposledku vede až k úmrtí dívek. V dané populaci pak čím nižší je podíl dívek z celkového počtu, které přežijí až do produktivního, resp. fertilního věku (kdy mohou mít děti), tím nižší je i populační růst (% zvýšení počtu jedinců). Podle těchto autorů války mezi kmeny výrazně zvýhodňují válečníky a bojovníky (preference) a tak zvýhodňují i chlapce před dívkami. Takové mužské preference podporují i ženskou infanticidu. Ve třech společnostech jejich studie, kde kmenové války stále ještě probíhaly, poměr mužů a žen v mladistvém věku (14 let a méně) byl 127 : 100 ve prospěch mužů. V těch společnostech, kde kmenové války již skončily, byl poměr pohlaví u mladistvých již podobný jako v naší současnosti (106 : 100). DIVALE a HARRIS dále dokládají a hájí názor (argumentace), že v předindustriálních společnostech muži jdou do boje i proto, že jsou v průměru větší či vyšší a těžší či silnější než ženy. Velikost a mohutnost znamenají výhodu pro boj zblízka (muž proti muži) a silné svaly pak pro boj (chladnými) zbraněmi. Všimněme si, že válečný význam fyzické velikosti a síly upadá či klesá. Jen nemnoho dnešních žen Severní Ameriky s ručnicemi, puškami nebo revolvery by byla nejlepší v partě kmenových válečníků. Když jsou kmenové války příliš časté (frekventní), mužský komplex nadřazenosti pronikne a prostoupí celou kulturu. Muži ovládají a řídí přístup ke zdrojům a práci (regulace a kontrola). Patrilineární příbuzenská pravidla, výbava bydlení a manželské výhody a výsady, to vše zdůrazňuje a upevňuje mužskou soudržnost (solidarita). Většina

úspěšných bojovníků a válečníků má vícero vdov. Tato mnohoženství, soužití jednoho muže s více partnerkami (polygynie), zesiluje a stupňuje úbytek a následný nedostatek žen, což zase povzbuzuje další výboje (stimulace), aby bylo možno zajmout, tj. chytit a odvléct či ukořistit další ženy.

DIVALE a HARRIS vidí rozšiřování výbojů a kmenových válek (expanze) jako důsledek či následek vzniku raného zemědělství, tj. výroby potravin (produktivní hospodářství), které prudce zvýšilo míru populačního růstu (nárůst počtu lidí v dané skupině a prostoru). Abychom porozuměli a pochopili proč tomu tak je, musíme brát v úvahu vzájemný poměr či vztah mezi stravou (dieta, kvalita a kvantita, množství a složení výživy) na jedné straně a plodností (fertilita) na straně druhé. Lovci a sběrači obecně mají sklon (tendence) k výživě bohaté na bílkoviny (proteiny), ale chudé na tuky (lipidy) a cukry (sacharidy, uhlohydráty). U výživy prvních zemědělců (pěstitelé, chovatelé, kultivátoři) je tomu právě naopak. Ze zdravotního hlediska taková strava ovlivňuje plodnost (fertilita) dvojnásobem. Dieta (strava a výživa) má vliv na poměr tělesného tuku a celkové hmotnosti čili váhy: 1) výživa s vysokým obsahem tuků související s přímou výrobou potravin vyvolává i časnější nástup puberty (rychlejší dospívání) a prodlužuje i dobu těhotenství; 2) u žen, jejichž výživa je bohatá na tuky je otěhotnění mnohem pravděpodobnější i když ještě kojí. Lovci a sběrači, kteří mají tělesného tuku málo, mohou početí čili zplazení dítěte odložit či pozdržet tím, že matky kojí své děti dlouho, až více let (koncepce). Kojení, tvorba a vylučování mateřského mléka (laktace) snižuje množství tělesného tuku a přerušuje normální ovulaci (periodické uvolňování zralého vajíčka z vaječníku), a tak je málo pravděpodobné, že pohlavní styk povede k novému těhotenství. Ovšem, protože prodloužená doba kojení (prolongovaná laktace) jako ochrana před otěhotněním (antikoncepce) je jen částečně účinná (efektivní), i u lovců a sběračů se též setkáme se zabíjením novorozenců (infanticida).

Výživa prvotních zemědělců (pěstování rostlin, ochočování, chov a využití zvířat) byla bohatá na tuky a cukry (lipidy a sacharidy). Taková výživa účinnost kojení jako prostředku proti početí snižuje (laktace jako antikoncepce). U raně zemědělských společností kultivátorů i kojící ženy často otěhotní a k omezení populačního růstu se objevují jiné praktiky (praktika=osvědčený způsob provádění

něčeho). Například to může být zákaz pohlavního styku po porodu, tj. zákaz souložení na určitou dobu (postpartum tabu), jejíž délka či trvání je dána kulturními zvyky (tabu=společensky zapovězené chování). Potrat (abortus, umělé přerušování těhotenství), i když se u některých kultur praktikuje – např. u některých skupin v tropických pralesích Jižní Ameriky – není příliš běžný, protože často s vyhnáním plodu umírá i matka. DIVALE a HARRIS tvrdí, že bez účinné antikoncepce a potratů nejvíce rozšířeným zvykem, který slouží k omezení populačního růstu, tj. zvyšování počtu jedinců v daném místě a v daném čase u kmenů nově organizovaných zemědělců, je právě zabíjení novorozených děvčátek (femininní infanticida), které je posilováno a zesilováno válečnými konflikty, tj. válkami mezi kmeny (intenzifikace) s komplexem mužské nadřazenosti. Ženy jsou méně hodnotné než muži a už to samo o sobě způsobuje, že psychologicky je pro členy takové skupiny (často jsou to matky) snazší zabít děvčátko než chlapečka. Spolehlivou ochranou proti počtům je antikoncepce založená na soudobých poznatcích a vynálezech, které umožňují mnohem humánnější omezování růstu populace (humánní=lidský, lidumilný, vztahující se k humanitě, tj. lidskost, lidství jako láska k člověku jako takovému).

VESNICKÉ RADY

(Village Councils)

(council=rada, shromáždění, orgán nebo poradní sbor, gremium)

Ať je důvod pro nárůst hustoty obyvatel a existence velkých vesnic v dané oblasti jakýkoliv, tyto demografické změny přinesly i nové problémy v řízení a uspořádání společnosti, společenství čili komunity (demografie=počet, složení a pohyb obyvatelstva). Jak vzrůstá počet lidí žijících pohromadě, vzrůstají i možnosti vzniku (potenciál) sporů a svárů mezi jednotlivci (interpersonální konflikty).

Nigerie má vesnice o více než 1 000 lidech v oblastech, kde hustota obyvatelstva přesahuje 75 jedinců na 1 km². V Amazonii domorodé primitivní zahradničení (hortikultura) zásobuje vesnice až s 1 400 lidmi (CARNEIRO 1961/1968). Když počet obyvatel jedné vesnice (vesnická populace) přesáhne 1 000 jedinců, pak v takové vesnici by mohlo být na tucty rodů místo tak jednoho či dvou. Ve velkých

vesnicích nejsou to jen četné a mnohostranné vzájemné vztahy mezi jednotlivci (interpersonální relace), které vyžadují nějaké usměrnění (regulace), ale rovněž i vzájemné vztahy mezi celými skupinami. Ve společenstvích či společnostech s rozvinutou rodovou strukturou je na prvním místě hlavně vazba a věrnost k rodu (loajalita) a teprve druhotně (sekundárně) k obci, tj. vesnici a kmenu. Lidí se musí v jakémkoliv sporu či hádce s jiným rodem, který bydlí ve stejné vesnici, vždy přidat na svou stranu a podporovat svoji skupinu. Aby nezavládl nepořádek, nepokoje a výtržnosti, resp. anarchie, političtí vůdci (lídři) musí svémocně a okamžitě (arbitrárně) projednat a řešit každý spor, hádku, tj. konflikt, a nepořádkům zabránit (arbiter=smírčí soudce, který nebyl vázán právními normami, rozhodčí sporu). Velké vesnice mají více schopných pohlavárů než např. *Yanomami*. Způsoby výběru náčelníka či pohlavára, který stojí v čele vesnice (je její „hlava“) – a je to obvykle muž – jsou sice různé či odlišné, ale schopnost řízení a usměrňování je vždy požadavek nutný. Náčelník či pohlavár (hlava vesnice) musí být mužem činu, má se vždy dát do toho, začít jednat, podniknout příslušné kroky, sám zahájit válečná tažení nebo lovecké výpravy – neboť slova hýbají, ale příklady táhnou (*verba moveant, exempla trahunt*). Může i přerozdělovat půdu, když se některé rody na svých pozemcích příliš rozrostly (pozemkové majetky, reality), zatímco jiné rody jsou stále příliš malé, aby plně využily svůj vlastní majetek. V malých společnostech (společenstvích, komunitách v malém měřítku) společenské postavení (pozice) záleží na věku, pohlaví a osobnostních vlastnostech. Když ale taková společnost má rodové zřízení, pak ovšem pro obsazení pozice vůdčí osobnosti rodu vzniká jiná základna (status). Ve vesnici s vícero rody, pak každý rod má svého vlastního vůdce. Všechny tyto hlavy rodů dohromady mohou tvořit jakousi radu poradců či poradní sbor nebo radu starších (stařešinové) pro náčelníka obce (srv. naše „starosta“ a „rada“). Ve vzájemné spolupráci tak tvoří strukturu moci. Rada starších zajišťuje autoritu náčelníka celé vesnice a ručí, že jeho rozhodnutí budou vykonána či provedena členy rodu, který zastupuje čili reprezentuje. Náčelník (hlava vesnice) musí získat podporu této rady pro všechna rozhodnutí, která se týkají celé vesnice. Někdy je ovšem obtížné takový souhlas získat, protože rozhodnutí, která jsou dobrá pro vesnici jako celek, mohou vadit a škodit zájmům některého konkrétního rodu. Taková rozhodnutí obvykle nejsou prosazována a vymáhána násilím,

tj. fyzickou silou. Jestliže někteří lidé některá rozhodnutí neschvalují a zavrhnou je, neuposlechnou, vzpírají se a odpírají poslušnost, pak mohou být radou starších dokonce vyzváni, aby raději vesnici opustili. Ovšem, v kmenech, stejně jako i dříve v tlupách, veřejné mínění, přesvědčování, přemlouvání a domlouvání většinou stačí. Vůdcové rodu, náčelníci vesnic, nehledě na větší či menší moc, resp. rozšíření moci, přesto musí být velkorysí, velkodušní a velkomyslní i štedří (generozita). Jejich bohatství a majetek a rovněž životní styl sice nejsou nějak zvlášť nápadně lepší než u jejich spoluobytel vesnice, tj. ostatních vesničanů. Jsou to jen jacísi političtí specialisté „na částečný úvazek“, tj. odborníci a politiku (politika=aktivita zaměřená na řízení společnosti s ohledem na vnitřní správu a rozdílné zájmy). Náčelníci jsou ovšem současně i farmáři (zemědělci), což je jejich vlastní zdroj živobytí. Pokud mají více půdy a produktivnější hospodářství a rozlehlejší dům a rozsáhlejší domácnost, pak musí pořádat i více slavností spojených s hodováním i jinými požitky a více podporovat ty přívržence, kteří jsou na něm závislí a ve skutečnosti na něj odkázáni. Způsob, jakým se rozhoduje o tom, kdo bude stát v čele vesnice jako náčelník (její hlava), jeho výběr a volba, se u různých kmenových společností různí (je kmen a od kmene jiný). Někdy se náčelnictví střídá a obměňuje. V některých jiných kulturách je tato funkce (úřad) omezena jen na jeden rod, asi na největší, ale držení úřadu je závislé, opírá se a spoléhá jen na podporu, souhlas a schválení představitelů (reprezentantů) jiných rodů, s čímž se musí počítat. Konečně výběr hlavy vesnice (náčelníka) může souviset s náboženstvím. Náčelníci mohou být vybíráni podle toho, že jsou (údajně) nadáni nadpřirozenými silami či vlastnostmi. Takových schopností mohou nabýt usilovným výcvikem (trénink), nebo lidé mohou věřit, že jsou vrozeny, tj. zděděny, nebo dány zjevením.

„VELKÝ ČLOVĚK“
(The Big Man“)

(Man=člověk i muž)

V mnoha oblastech Jižního Pacifiku (jižní části Tichého oceánu), zejména v Melanésii na Papua-Nové Guinei (Papua New Guinea), domorodé kultury mají určitý typ politického vůdce, kterého my

nazýváme „Velký Člověk“ nebo „Velký Muž“ (the Big Man). Tento „Velký Člověk“ – téměř vždy je to muž – je určitým způsobem rozvinutý a zdokonalený model vesnického náčelníka, ale též s významnými rozdíly. Náčelník vesnice „vládne“ uvnitř jedné vesnice, ale „Velký Člověk“ má své přívržence a stoupence, kteří jej podporují a nichž je závislý, v několika samostatných vesnicích. Protože je více výkonný a jeho činnost je účinnější (efektivita), je ale stále limitován omezenou pravomocí v řízení celé oblasti na velkém území (region). Zde vidíme zřetelně vývojový směr čili trend k rozšíření stupně, škály a rozsahu společensko-politického řízení a usměrňování (regulace) – od jedné vesnice k celé oblasti, tj. regionu.

Papuánci *Kapauku* žijí v *Irian Jaya*, Indonésie, což je místo (lokalita) na ostrově Nová Guinea. Český antropolog působící v USA, Leopold POSPÍŠIL (1963) kmen *Kapauku* studoval. Kmen má asi 45 000 lidí, kteří pěstují různé plodiny, vč. sladkých brambor jako hladní produkt, a chovají i prasata. Jejich hospodářství (ekonomie) v celku je příliš složité na to, aby se jednoduše dalo označit za hortikulturu, tj. primitivní způsob zahradničení. Na druhé straně jedinou a jedinečnou politickou osobou (figura) je „Velký Člověk“, zde nazývaný *tonowi*. Takový *tonowi* dosáhne svého postavení (status, pozice) jen tvrdou prací, hromaděním určitého majetku, resp. bohatství, zde ve formě vlastnictví prasat a jiných místních vzácných statků. Charakteristické vlastnosti, jimiž se „Velký Člověk“ odlišuje od ostatních místních lidí jsou: majetek a bohatství, velkomyslnost či velkodušnost, šlechtetnost i štědrost (generozita), výmluvnost (eloquence), fyzická zdatnost (být fit=tělesně i duševně svěží, připravený, schopný práce a výkonu), odvaha, statečnost a udatnost; měl by být nadán i nadpřirozenými schopnostmi či silami. Všimněme si, že „Velkými Lidmi“ se stávají proto, že mají určité osobnostní vlastnosti, a nikoliv proto, že své bohatství a pozici ve společnosti zdědili. Kterýkoliv člověk, který je vybaven shora uvedenými vlastnostmi (determinace) se může stát „Velkým Člověkem“, protože takoví lidé vytváří své bohatství vlastní tvrdou prací, dobrým úsudkem a rozvahou (srv. podle nejlepšího vědomí a svědomí). Majetek závisí na úspěšném chovu prasat a obchodu. Čím více roste stádo prasat a s tím i prestiž (úcta, vážnost, vliv, věhlas, dobré jméno), tím více takový člověk přitahuje příznivce a stoupence. Takový člověk pak podporuje a zabezpečuje

ceremoniální prasečí slavnosti (sponzor), připravuje a materiálně zajišťuje hody, kdy jeho prasata jsou hromadně porážena a vepřové maso rozděleno mezi hosty (srv. dnešní „volební guláš“). Zdejší „Velký Člověk“ má určité výhody, které vesnickému náčelníku *Yanomami* chybí. Jeho majetek a bohatství vysoce převyšuje majetek jeho spoluobyvatel. Jeho přímí a prvořadí příznivci a stoupenci, kteří jej podporují, jako projev uznání minulé přízně, náklonnosti a blahovůle, projevované přátelskými dary, event. nějakými výhodami či výsadami nebo ochranou, samozřejmě očekávají to stejné i v budoucnu (anticipace, očekávání odměny či náhrady za podporu), a zejména proto jej uznávají za svého vůdce (lídr) a přijímají či uznávají (akceptují) jeho rozhodnutí za závazná. Je tedy významným a důležitým činitelem řízení a usměrňování veškerého každodenního místního dění a všech událostí běžného života v celé oblasti *Kapauku* (regulace regionu). Pomáhá určovat dobu a data slavností a trhů. Domlouvá a přesvědčuje lidi, aby takové události podporovali i materiálně, neboť tam se rozdává vepřové maso a jiné cenné věci, které představují majetek a jsou projevem bohatství (sponzoring). Dále organizuje a podporuje styky či kontakty mezi vesnicemi i tím, že sponzoruje taneční výstupy a zábavní cesty (expedice). Dává popud a zavádí různé ekonomické projekty, resp. návrhy, plány a programy (iniciace), které vyžadují skupinovou spolupráci (kooperace) v rámci celé oblasti, resp. regionální komunity.

Tzv. „Velký Člověk“ (Big Man) u kmene *Kapauku* může sloužit jako příklad podstaty vůdcovského principu u všech kmenových společností, což tento příklad zobecňuje, osvětluje či dokládá (exemplifikace). Pokud už někdo bohatství a majetku dosáhne a má všeobecně rozšířenou vážnost a úctu, která je někdy spojena i s určitých strachem a bázni (respekt), pak ovšem musí být současně i velkomyslný, velkorysý a štědrý (generózní). „Velký Člověk“ pracuje tvrdě ne proto, aby majetek jen hromadil (srv. „nahrabat si“, hamounit, křečkovat), ale zejména proto, aby byl schopen i plody své práce zase odevzdat, vrátit lidem, tzn. majetek a bohatství obrátit či proměnit v prestiž a vděk. Když je „Velký Člověk“ lakomý, lakotný (srv. Strýček Skrblík), pak své stoupence a příznivce, kteří jej dosud podporovali, ztrácí a jeho pověst a dobré jméno (reputace, renomé) prudce klesá až se rozpadne. Členové kmene *Kapauku* mohou proti příliš lakotnému a hrabivému „Velkému Člověku“ použít i krajní

(extrémní) protiopatření: totiž, mohou ho rovnou zabít, neboť příliš sobectví nenasytně bohatí lidé mohou být svými druhy zavražděni. Politické osobnosti (figury), jako např. „Velký Člověk“ u *Kapauku*, se mohou projevit i jako řídicí činitelé, kteří se musí vyrovnat jak se zvyšováním množství obyvatel (demografický růst), tak se vzrůstající složitostí hospodářství (ekonomická komplexita). Pěstitelé (kultivátoři) kmene *Kapauku* používají k obdělávání specifických typů půdy různých způsobů a technik (zemědělské metody). Práce na účinném a výkonném obdělávání půdy v údolích (intenzifikace), vyžaduje vzájemnou a společnou pomoc a výpomoc při přípravě půdy před setbou nebo sadbou (kooperace). Rovněž mnohem složitější je vykopání či hloubení dlouhých odvodňovacích či zavodňovacích kanálů (drenáže). Zemědělství (pěstování rostlin) u kmene *Kapauku* rovněž podporuje a posiluje rozvoj počtem větší a osídlením hustší populace, tj. zalidnění oblasti, než u primitivního zahradničení, tj. hortikultury u kmene *Yanomami*. Kmenová společnost *Kapauku* by bez kolektivního obdělávání půdy a politického řízení mnohem složitějších hospodářských úkolů, požadavků, problémů a povinností (komplexní ekonomika) v její současné formě vůbec nemohla přežít.

SEGMENTÁRNÍ ORGANIZACE RODOKMENU (Segmentary Lineage Organization)

Tzv. „Velký Člověk“ je činitel řízení a usměrňování dané oblasti (regionální regulátor) jen *dočasný* (přechodný, časově omezený). Takoví „Velcí Lidé“ mohou mobilizovat své lidi, své příznivce a stoupence v několika vesnicích, ke společnému pěstování zemědělských plodin a ke společné práci při určitých specifických příležitostech, které jsou zvláštní a charakteristické (mobilizace=vedení nějakých sil vůbec do pohotovosti ke splnění nějakého úkolu a získané jen pro to).

Jinou dočasnou (temporální) formou politické organizace ve kmenové společnosti je *segmentární organizace rodokmenu*. To znamená, že struktura rodu – obvykle patrilineární – (viz výše) má několik úrovní či rovin: segmenty jsou něco na způsob hnízda nebo jako panenky, které do sebe zapadají, vždy menší do větší (srv.ruské „matrijošky“),

nebo krabičky zapadající tak, že menší vždy zapadá dovnitř větší. (Obr. 12.4). Největší segmenty jsou maximální, tj. největší a nejvýše nadřazené, větší rody se pak dělí či štěpí na menší rody, menší rody jsou opět segmentovány na rody minimální, tj. nejmenší rody, jejichž předek ještě žije nebo žil před nedávnem, ale ne více než 4 generace nazpět. Větší rody se rozšířily po celém regionu, ale členové nejmenších rodů obývají obvykle jednu vesnici. Nové minimální rody vznikají, když se lidé odstěhují a založí nové sídliště. Během doby minimální rody vzrostou do menších rodů, ty pak do větších, a větší až do rodů maximálních (segment=část, úsek něčeho).

(Poznámka: segment rodu=taková část rodu, jejíž členové se považují za potomky téhož společného předka; rozšířený rod, který tvoří několik následných generací a jehož členové jsou schopni definovat svůj genealogický vztah k rodovému předku, se může v případě společenské potřeby dělit na jednotlivé segmenty; platí, že segment rodu se vždy nalézá v genealogickém stromu na úrovni bezprostředně nižší, než je úroveň posledního spolehlivého předka všech segmentů rodu; segment představuje rodovou skupinu, která je ze společenského hlediska autonomní jednotkou.)

Segmentární uspořádání či organizace rodokmenu existuje v hlavních rysech či obrysech u mnoha kultur, jako jsou tradiční společnosti v Severní Africe, na Středním Východě, včetně předstátních a předtřídních společností Arabů a biblických Židů. Ovšem, klasickými příklady jsou dvě africké skupiny: *Tiv* v Nigérii a *Nuer* v Sudánu (SAHLINS 1961). Segmentární rodová struktura organizovala více než 1 milion *Tiv*-ů, kteří věří, resp. jsou přesvědčeni, že všichni mají stejného vzdáleného či pradávného předka, muže jménem *Tiv*, který se zde usadil a osídlil (založil osadu) jejich domovinu (otčinu) či vlast před mnoha generacemi (srv. náš mytologický „praotec Čech“). Hledají a zjišťují svůj rodokmen, resp. rodovou linii, od praotce *Tiv*-a až po dnešek, a zaznamenávají (uvádějí, vypočítávají, vyjmenují) každého předka v každé generaci.

(Poznámka: *Tivové* ze střední Nigérie představují typický příklad segmentární organizace početného rodu; rod vytváří pyramidální strukturu, stromové členění však není mechanické, ale střídá vzájemné segmenty, které jsou vůči sobě ve společenské opozici s těmi, mezi nimiž jsou vztahy solidarity; složitá struktura segmentárního rodu u

Tivů definuje zároveň prostorové rozmístění rodu a vztahy každého segmentu k půdě, navíc také určuje směry možných sňatků.)

Ačkoliv u kmene *Nuer* nemohou vykázat (demonstrovat) patrilineární rodokmen či rodovou linii nazpátek, nicméně věří či jsou přesvědčeni, že mají společný rodový původ, společné předky, kteří jsou jiní (odlišní, samostatní, separovaní) od kmenů sousedních. *Nuer* je jedna ze severních nilských populací (na severním toku Nilu), čítající na 200 000 jedinců, kteří žijí v dnešním Sudánu (nilská populace=sídli v oblasti Horního Nilu ve východní Africe, Evans PRITCHARD 1940). Pro jejich smíšené hospodářství (ekonomie) je základem pastevectví a chov dobytka společně s primitivním zahradnictvím (pastoralismus a hortikultura). Kmen *Nuer* má řadu institucí (orgán upravující vztahy mezi lidmi), které jsou pro kmenové společnosti typické, včetně početných patrilineárních rodů, které jsou uspořádány do segmentární struktury. Jejich politická organizace je založena na pravidlech původu a poznání a uznání rodokmenu, tj. genealogie (rodopis).

V segmentárně uspořádaných rodových společnostech jsou si velmi blízcí hlavně vlastní bratři (mezi bratry panují velmi těsné vztahy), zejména když jejich otec je ještě na živu. Otec spravuje jejich společný majetek či vlastnictví a brání jim, aby se zbytečně nehádali, případně zakročí, tj. vstupuje do jejich vzájemných sporů (hádky, svár, váda, rozpor, rŭznice, rozepře, rozbroj, apod.). Rovněž vyjednává, resp. dohazuje, jejich manželství a organizuje svatby. Když otec zemře, bratři obvykle zůstávají ve stejné vesnici, ale mohou se také podělit o stáda a založit vlastní sídlo, resp. začít hospodařit na vlastním. Ale jako bratři i nadále zůstávají nejbližšími spojenci a budou žít tak, aby měli k sobě co možná nejbliže. I když všichni bratři zůstanou ve stejné vesnici, některá vnučata se odstěhují, aby hledala nové pastviny. Avšak každý se bude snažit zůstat co nejbliže jak jen možno; usídlují se co nejbliže k bratrům svého otce, blíže k prvním bratrancům než ke vzdálenějším příbuzným.

V segmentárně uspořádaných rodových společnostech základním principem solidarity (věrnosti a sounáležitosti) je, že čím těsnější a bližší jsou rodové vztahy, tím větší je i vzájemná podpora (princip=základní myšlenka, zásada, obecný základní zákon, z něhož lze odvodit pravidla, jimiž se řídí nějaké děje; solidarita=porozumění pro jednotlivce a celek, vědomí příslušnosti k jistému celku,

soudržnost, pospolitost, podpora). Čím je společný předek vzdálenější, tím větší je potenciál eventuálního nepřátelství (potenciál=souhrn možností a schopností, resp. celková možnost něco udělat). To nutí v genealogii udržovat pořádek: vyšší segmenty rodu budou proti sobě spíše než ty nižší. Segmentární rodová organizace je patrně pro kmeny *Tiv* a *Nuer* výhodná, protože jim umožňuje vzrůstat a rozšiřovat se na účet a úkor sousedů. Tato sociopolitická organizace propůjčuje a zajišťuje pocit kmenové identity, ztotožnění se s rodem, a tím i rodové sounáležitosti.

(Poznámka: identita=totožnost, uvědomělá, a jako jedinečná a odlišující, chápaná, pocíťovaná a prožívaná jednota skupiny, pocit žádoucí sounáležitosti vyplývající ze společných zájmů a osudu.)

Kmenová identita umožňuje spořádaný a ukázněný způsob dočasně mobilizovat kmen proti jiným společenstvím. Když taková potřeba či nutnost vzrůstá, kmeny *Tiv* a *Nuer* mohou snadněji postavit a představit (prezentace) jednotnou frontu proti vnějšímu nepříteli, tj. lidem zvnějšku, mimo kmen, kteří vyznávají a proklamují jinou, odlišnou genealogickou a etnickou identitu (fronta=zde bojové seskupení).

Segmentární původ a rodová linie rovněž usměrňuje a upravuje (regulace) případné spory (pře, hádky, apod.). Když propukne spor mezi muži, kteří mají společného a ještě žijícího předka, ten se do sporu vloží (intervence), aby ho urovnal. Jako hlava minimálního rodu, kam obě svářející se a rozhádané strany patří, se opře o svou autoritu (úcta, vážnost, vliv a moc) i s hrozbou či výhrůžkami zapuzení, vyloučení z komunity až vyhnání. Spory a sváry u kmene *Nuer* nepřesahují zemi, kde člověk nabyt příslušnosti k nějakému rodu a patří k jeho rodokmenu. Jako člen minimálního rodu má jeho práva i povinnosti a nároky na jeho statky. Častou příčinou sporů (hádky, svár, roztržka) je cizoložství nebo vražda, když někdo někoho zabije: spor může skončit krveprolitím. Konflikty rovněž vznikají či jsou důsledkem rozvodů.

Existují však i jiná řešení (alternativa) než zrovna krveprolévání. Sporné strany či rozhádaní soupeři se mohou radit či obrátit se na tzv. „muže v levhartí kůži“ (konzultace), který se tak nazývá proto, že se podle zvyku či obyčeje obléká do levhartí kůže, kterou má přehozenou přes ramena (asi jako jakýsi „talár“). Tento „muž v levhartí kůži“ provádí určité obřady (rituál), ale jeho nejdůležitější úlohou

(společenská role) je, být prostředníkem mezi svářenými stranami čili účastníky sporu. Například, generačně starší z rodiny mohou „muže v levhartí kůži“ požádat, aby přesvědčil či přemluvil rodinu či rod (nejbližší pokrevní příbuzenstvo) vraha, aby dali určitý počet ovcí jako odškodné v náhradu za tento čin. Zatímco prostředník (mediátor) se pokouší spor urovnat, dohodnout smír a zařídí pokojné zklidnění situace, vrah má utéct, vyhledat útočiště a skrývat se ve vesnici „muže v levhartí kůži“, která mu nabídne ochranu (asyl) do té doby, dokud prostředník spor nevyřeší nebo se protivníci stáhnou a spor odvolají. „Muž v levhartí kůži“ spoléhá pouze na přesvědčování, přemlouvání a domlouvání a vyhýbá se přímému obviňování, natož zostuzení a blamování některé strany (blamáž=ostuda, hanba). Svá rozhodnutí nemůže vymáhat, vynucovat ani vnučovat, ale teoreticky může využít i hrozby trestem nadpřirozených sil. Jestliže kdokoliv ze svářících se stran je neústupný, zarputilý či neoblomný, pak může – sám znechucen takovým odporem – pohrozit kletbou, prokletím a zatracením (klatba). Jestliže přece a navzdory všem snahám o smír, resp. zprostředkování míru, strany sporu se tvrdošijně a zatvrzele vzpírají a dohodu odmítají, pak „muž v levhartí kůži“ může ustoupit a ze sporu se stáhnout. Vyjednávání (negotace) mezi stranami sporu se týká jak samotných účastníků sporu, tak i jejich starších a dalších blízkých příbuzných (rodina, rod). Před tím, než je dosaženo nějaké dohody či smíru, probíhá otevřená a rozsáhlá výměna názorů (diskuse). Účastníci dohadování (diskutující) postupně mohou dojít či dospět k určité shodě, společnému mínění, a přijmou (akceptovat) na věc společný názor zejména prostřednictvím stařešinů (diskuse=výměna názorů, obvykle ve shromáždění, mající vést k objasnění a vyřešení nějaké otázky, rozprava, rokování, úvahy jak daný úkol řešit s přihlédnutím k daným podmínkám). Ovšem, ačkoliv možnosti „muže v levhartí kůži“ jako vyjednaváče, prostředníka a usmiřovatele je větší než jaké byly zjištěny u kmene *Yanimami* a rovněž u *Eskymáků*, a *Nueriů* v předstátní fázi, krveprolití a krevní msta stále existují.

V segmentární rodové organizaci nikdo nemá nějakou stálou (konstantní) skupinu příznivců či stoupců a spojenců. Spojenci se mění od jednoho sporu k příštím v závislosti na genealogické vzdálenosti či odstupu. Společný předek stále dovoluje a dává souhlas s dočasnou společnou frontou (seskupení proti nepříteli), kdy

minimální rodová jednotka vytváří (formuje), minoritní čili menší rod, menší rody pak větší, a větší rody se spojují v maximální jednotky, největší rody, které v případě ohrožení zvenčí spojí všechny společnosti *Nuerů* nebo *Tivů* dohromady skrze společného předka, k němuž se v patrilineárním rodovém systému všichni hlásí. Podobně Arabové se hrdě a pyšně hlásí až k biblickému *Ishmail* (Izmaelovi), aby demonstrovali, tj. okázale a vyzývavě projevovali, svůj patrilineárně segmentární rodokmen. Existuje jedno arabské přísloví: „Já a můj bratr – proti mému bratranci (otcova bratra syn), Já + můj bratr + můj bratranec – proti všem ostatním Arabům, Já + můj bratr + můj bratranec + ostatní Arabi – proti celému světu (MURPHY a KASDAN 1959, str. 20). Židé zase věří, resp. tvrdí sami sobě, že jejich rodokmen pochází od *Izák-a*, nevlastního bratra *Ishmail-a*. Židé a Arabové tedy mají společného předka *Abraham-a*, což je otec obou, jak Izáka, tak Izmaela. V moderním světě existují pochopitelně jiné politické mechanismy než segmentární rodová organizace, včetně národních vlád a regionálních spolků (aliance), které se snaží vymezit vztahy mezi Židy a Araby.

CELOKMENOVÁ SOLIDARITA, SPOLKY A SVAZY, VĚKOVÉ SKUPINY

(Pantribal

Solidarities, Associations, Age Grades)

(solidarita=soudržnost, pospolitost, vzájemnost, společná odpovědnost, podpora, porozumění pro jednotlivce a celek, vědomá příslušnost k nějakému celku; asociace=sdružení, sdružování, společenstva, seskupování lidí ve společenské celky, volné spojení organizací stejného druhu, spojení, spojování, společný život a přátelský svazek, spolek, např. AAA=American Anthropological Association).

Viděli jsme, že určité události a city vyvolané „Velkým Člověkem“ mohou na určitou dobu čili dočasně sjednotit lid z různých vesnic. Segmentární rodová organizace umožňuje krátkodobou mobilizaci celé společnosti či rodového společenství (vedení do stavu pohotovosti) v případě vnější hrozby, tj. nebezpečí či ohrožení zvnějšku. Existuje však i řada jiných druhů a typů sociopolitických spojení či spřeženectví mezi místními skupinami lidí v celé

oblasti. Například **klan** (viz výše) často přesahující několik vesnic. Spřízněnost, resp. příbuzenství a původ, rodová linie či rodokmen, poskytují a umožňují v kmenových společnostech velmi důležité společenské vazby a sociální propojení.

I jiné principy mohou spojovat a dávat dohromady místní (lokální) skupiny (princip= základní zásada z níž lze odvozovat jiné). U moderních národů jsou to např. odborové organizace, profesní komory, národní spolky, „sesterstva“ (dívčí kluby a spolky na kolejích a univerzitách v USA), „bratrstva“ (chlapecké studentské kluby a spolky s tajným rituálem a označením písmeny řecké abecedy a řízené klany v USA), politické strany, náboženská vyznání (denominace) a církve i sekty aj., to vše jsou příklady, kde rovněž dochází k vazbám mezi skupinami lidí, které nejsou založeny na pokrevním příbuzenství. V kmenech se nepříbuzenská seskupení nazývají „sdružení“ – asociace nebo „družiny“, tj. sodalita (bratrstvo, kruh přátel apod.). Často jsou takové družiny založeny na pohlaví (gender) nebo společné věkové kategorii (vrstevníci), kdy výhradně mužské družiny jsou častější než výhradně ženské.

Celokmenové družiny nebo všekmenové družiny (pantribální sodality) jsou takové skupiny, které jsou rozšířeny přes celý kmen a zahrnují či pokrývají několik vesnic. Často se nacházejí v oblastech, kde dochází k pravidelnému setkávání (kontakt) dvou nebo více různých či rozdílných kultur. Zpravidla vznikají tam, kde mezi kmeny panují boje či rozbroje, na rozdíl od nájezdů mezi vesnicemi, které patří ke stejnému kmenu, jak se u kmene Yanomami zhusta děje. Družiny (sodality) pomáhají organizovat boj či válečnické aktivity, když kmemy vedou válku se sousedy jiné kultury (organizace=záměrné, účelné, cílevědomé a cílesměrné uspořádání něčeho). Protože družiny získávají a nabírají své členy z různých vesnic, ale stejného kmene, mohou uvést do pohotovosti čili mobilizovat pro boj, útok či odvetu proti jinému kmenu své muže z mnoha místních (lokálních) skupin. Podobně jako segmentární uspořádání rodu, kmenové družiny (sodality) mají vojenskou cenu či hodnotu, protože usnadňují a ulehčují regionální mobilizaci na určitý čas, tj. dočasné uvedení celé oblasti (regionu) do pohotovosti k boji. Obzvláště běžné jsou takové kmenové družiny (pantribální sodality) u pasteveckých kmenů. Družina jedné kultury může například

organizovat loupeživé nájezdy za účelem krádeže ovcí či koní kultury jiné.

V transkulturálních studiích skupin (napříč různými kulturami), které nejsou spřízněné (pokrevně příbuzné), musíme rozlišovat mezi takovými skupinami, které jsou omezeny jen na jednu vesnici, a těmi, které jsou rozšířeny či rozmístěny ve více místních (lokálních) skupinách. Pouze ty poslední, tj. celokmenové skupiny (pantribální sodality) jsou pro všeobecnou mobilizaci významné a důležité, stejně jako pro řízení a organizaci celé oblasti (regionální politika). U řady společností, které se živí primitivním zahradničením (hortikultura) se vyskytují lokalizované mužské domy a kluby, tj. uzavřená sdružení mužů omezená na jedno místo v konkrétní vesnici, zejména v tropické Jižní Americe, Melanesii a Papua-Nové Guineji. Tyto skupiny mohou organizovat mnohé aktivity celé vesnice, i boje a války mezi vesnicemi, ale jejich politická úloha či role je podobná jako u vesnické rady, a jejich vůdcové mají podobnou funkci jako vesničtí náčelníci či pohlaváři (hlavy vesnic). Rozsah a dosah jejich politiky je hlavně místní čili lokální (politika=aktivita zaměřená k řízení společnosti s ohledem na vnitřní správu a rozdílné zájmy jednotlivců a skupin a na vnější vztahy k jiným).

Následující diskuse, jíž pokračuje naše zkoumání růstu složitosti ve škále sociopolitické organizace, se zabývá celokmenovými skupinami. Nejlepší příklady celokmenových družin (pantribální sodality) najdeme v Centrálních Pláních (Centrální Planiny, Central Plains, prairie) v Severní Americe a v tropické Africe. Během 18. a 19. století domorodé populace Velkých Plání v USA prodělaly rychlý, prudký až překotný (rapidní) růst celokmenových družin. Tento vývoj odráží ekonomické změny, které následovaly po rozšíření koní, které do Nového Světa přivezli Španělé, a to do oblasti dnešních států mezi Skalistými horami (Rocky Mountains) a veletokem Mississippi. Mnoho družin préríjních Indiánů změnilo své adaptivní strategie (způsoby přizpůsobení) právě kvůli koním. Nejdříve či na začátku to byli lovci a sběrači, kteří lovili bizony opěšalí (buvol, americký zubr), tj. pěšky, po svých. Později si osvojili smíšenou ekonomii založenou současně na lovu a sběru a primitivním zahradničením, tj. hortikultuře. Nakonec se zaměřili na mnohem specializovanější ekonomii (způsob hospodářství), která byla založena na využití koňů, popřípadě i ručnic

(dlouhé palné zbraně). Když préríjní Indiáni z Velkých Plání prodělali tyto změny, i jiní Indiáni si osvojili lov na koních a na Velké Pláně se přesouvali. Při pokusech zabydlet se na stejné ekologické nice (vhodné místo, útočiště), docházelo s tamními starousedlíky ke konfliktům. Vznikl určitý vzorec, resp. určitý model, bojů a válečných akcí, kdy členové jednoho kmene napadali jiné kmeny, a to obvykle na koních, jak bylo zachyceno a vylíčeno např. ve filmu „Dances with Wolves“ (Tance s vlky). Nová ekonomie vyžadovala, aby lidé sledovali a následovali pohyby a přesuny bizoních stád. Během zimy, když se bizoni rozptýlili, kmen se rozpadl a rozdělil na malé tlupy a rodiny. V létě, když se v prérii opět shromáždila obrovská stáda, členové kmene se zase sjednotili. Společně táboří, nejen kvůli různým společenským (sociálním), náboženským a věrským (religiózním) a politickým (veřejno-správním) aktivitám, ale především pro lov bizonů.

Jen dvě činnosti, resp. aktivity, výrazně demonstrují čili ukazují na silný **vůdcovský princip** (výrazný, nápadný, charakteristický, hluboce zakořeněný, energický, tvrdá, důrazný):

1) organizace přepadů tábora nepřítele za účelem krádeže koní a 2) organizace (management) lovu bizonů v létě (management=system teoretických a praktických vlastností; management na různých úrovních nařizuje, rozhoduje, řídí, koordinuje, radí, informuje, poučuje).

U všech préríjních kultur (např. na Velkých Pláních) vznikly a rozšířily se celokmenové družiny (pantribální sodality) s vůdcovským principem, zejména v řízení lovu v lovné sezóně. Vůdové, resp. indiánští náčelníci, koordinují lov, sladují vypětí a námahu, např. spolehlivě zajišťují, aby jejich lidé předčasným výstřelem nezpůsobili útěk a úprk splašeného stáda nebo nezačali nějakou nerozumnou, neuváženou a nepředvídanou akci. Tito indiánští náčelníci jako vůdci též ukládají tresty a pokuty za neposlušnost a nespolehlivost, včetně zabavení viníkova majetku. Některé z indiánských družin (sodalita) se seskupovali podle určitého řádu, či hodnotního pořadí, tj. ranku, např. čím vyšší věk, tím v dané hierarchii vyšší postavení. Každá skupina (komplet, garnitura) zahrnovala všechny muže ze všech tlup tvořících celý kmen, kteří se narodili v určitém časovém rozpětí (vrstevníci, věková kohorta). Každý takový komplet či garnitura pak měla své vlastní (odlišné) tance, písně, držby (majetek a vlastnictví) i

výhody a výsady (privilegia). Členové každé takové skupiny či vrstvy pak sdružovali svůj majetek, aby si mohli vykoupit přístup a vstup do vyšší úrovně této hierarchie, jakmile dosáhli příslušného věku. Většina společností a společenství préríjních Indiánů na Velkých Pláních měla nějaká celokmenová sdružení, spolky či svazy bojovníků, jejichž obřady (rituály) oslavovaly bojového ducha, boj, bojovnost a válečnictví vůbec (militarismus). Jak již bylo zmíněno, právě vůdcové (náčelníci) takových spolků a svazů organizovali lov bizonů a válečné nájezdy. Rovněž posuzovali a rozhodovali různé spory a pře, zejména v létě, kdy se sešlo velké množství lidu.

Mnoho lidí z kmenů, které si osvojili préríjní adaptivní strategii na Velkých Pláních, byli kdysi jen lovci a sběrači, pro něž lov a sběr byla věc každého jednotlivce (individuální záležitost), nebo jen malých loveckých tlup (skupin lovců). Takové tlupy se nikdy nesesetkávaly pohromadě jako nějaká samostatná sociální jednotka. *Věk a pohlaví se ukázaly jako vhodné sociální principy, které mohly rychle a účinně sehnat či sdružit nespřízněné lidi do celokmenových družin.* Vznikaly a rozvíjely se i jiné způsoby, jak vyvolat, posilovat, zvyšovat i stupňovat ducha kmene, například kultovní tanec, ohnivý a vášnivý “Sun Dance“ (Tanec slunce), který se rychle rozšířil jako letní obřadní slavnost (ceremonie).

Nájezdy a loupeživé přepady jednoho kmene druhým, v té době spíše kvůli ovcím než koňům, byly běžné též ve východní a jihovýchodní Africe, kde rovněž vznikaly a rozvíjely se celokmenové družiny (pantribální sodality), včetně hierarchie podle věku. U pastevců *Masai* (Masajové) v Keni, muži narození ve stejném čtyřletém období, byli i společně obřezáni (circumcise) a patřili ke stejnojmenné věkové skupině již po celý život (circumcise = obřízka, rituální odstranění předkožky penisu). Skupina vrstevníků procházela postupně celou hierarchií hodností, z nichž nejvýznamnější byl stupeň bojovníka či válečníka. Členové této skupiny, kteří chtěli či přáli si postoupit a dosáhnout stupně bojovníka či válečníka, když nadešel příslušný čas, byli nejprve zrazováni, odstrašováni a zastrašováni současnými držitele této hodnosti, ale ti nakonec svá místa v sestavě válečníků uvolnili a oženili se. Členové skupiny válečníků k sobě navzájem pociťovali věrnost a oddanost, tj. loajalitu (loajální= oddaný, věrný něčemu či někomu, poctivý, upřímný, přímý a otevřený v jednání). A k tomu měli sexuální práva na každou vdovu po každém z nich.

Masajské ženy žádnou takovou srovnatelnou organizaci neměly, ale procházely též kulturně uznávanými věkovými stupni: období uvedení a zasvěcení mezi dospělé po první menstruaci (iniciace), vdané ženy, ženy v přechodu, resp. v menopauze po ztrátě menstruace.

Abychom lépe rozuměli rozdílu mezi věkovou třídou či skupinou (age set) a věkovým stupněm (age grade), tzn. stupeň (výše a váha) společenského postavení a prestiže: představme si ročník na vysoké škole (univerzita) v témže semestru (např. ročník 1996, the Class '96) a jeho postup od začátku do konce studia (od imatrikulace do promoce). Věkovou třídou by byla skupina lidí tvořících ročník (Class '96), zatímco první ročník jejich studia, tj. studenti 1. ročníku („prváci“), začátečníci (v jiných souvislostech např. zelenáči, bažanti apod.), dále „druháci“ apod., tj. mladší a starší ročníky, by představovaly věkový stupeň (age grade).

Ne všechny kultury s věkovými stupni (age grade) mají věkové třídy (age set). Pokud nemají věkové třídy, mužové mohou vstoupit či vejít nebo naopak odejít či opustit konkrétní věkový stupeň jednotlivě (individuálně) nebo hromadně (kolektivně), často když procházení či podrobují se nějakým výběrovým obřadům (predeterminující rituály).

Věkové hodnostní stupně obvykle nalezené v Africe jsou:

- 1) Mládež, která je v současné době zasvěcována do světa dospělých (iniciace),
- 2) Válečníci a bojovníci,
- 3) Jeden i více stupňů dospělých mužů, kteří zaujímají či hrají významnou roli v řízení, vedení a ovládání záležitostí celého kmene,
- 4) Starší či staří (věkově stařešinové), kteří mají speciální rituální odpovědnost, mají vlastní odpovědnost ve věcech obřadů čili rituálů (ručení, záruky, povinnosti, úlohy a úkoly, funkce).

V některých oblastech Západní Afriky a Střední Afriky jsou celokmenové družiny (sodality) **tajné společnosti**, sestávající výlučně buď z mužů a nebo výlučně z žen. Podobně jako americká kolejní a univerzitní „bratrstva“ a „sesterstva“ (fraternity a sorority), i zde taková sdružení mají své tajné zasvěcovací obřady (iniciační ceremonie). U kmene *Mende* v Siera Leone jsou takové tajné společnosti mužů a žen velmi významné a vlivné. Mužský spolek

Poro cvičí hochy ve společenském chování podle tam panujících mravních zásad (etika), cvičí je v náboženských, politických, ekonomických kontrolních aktivitách (dohlížení, dozor, supervize). Vůdcovské role u spolku *Poro* zatlačují do pozadí či zastíňují i funkci náčelníka či pohlavára (hlava vesnice) a hrají významnou úlohu a mají významný podíl na řízení a ovládání celého společenství (sociální kontrola, lobby) a mají i dohled nad vedením sporů a řízením a usměrňováním kmenové politiky (regulace). Podobně jako původ (rod) zde i samotný věk, pohlaví (muž nebo žena) a obřad mohou spojovat příslušníky různých místních (lokálních) skupin do vyšších samostatných celků (kolektiv) v celé kmenové společnosti a tím vytvářet vědomí kmenové sounáležitosti, ztotožnění se s celkem, který náleží ke stejné kulturní tradici (etnická identita).

PASTEVECTVÍ a PASTEVCÍ (Pastoralists)

I když mnoho pastevců či pastýřů (pastoralisté) žije kmenech (kmenové zřízení), v pasteveckém způsobu života existuje značná rozmanitost v počtu, složení, resp. skladbě, proměnách a pohybech obyvatelstva (demografická diverzita), i ve způsobu řízení a usměrňování společenského života (regulace). Srovnání a vzájemné porovnávání pastevců ukazuje, že problémy řízení společnosti vzrůstají a politická hierarchie se stává ucelenější a složitější (problém=nerozřešení, sporná otázka, kterou nutno řešit, něco, co je obtížně řešitelné, nejisté; hierarchie= stupňovitá soustava hodnot a hodnot). Politická organizace je méně osobní (méně zaměřena na jednotlivé osoby, „ad personam“), je více formální (více podle předpisů), a méně orientovaná na pokrevní příbuzenství. Pastevecká adaptivní strategie nepřikazuje, nepředpisuje ani nevyžaduje nějaké zvláštní politické organizace (politika=činnost zaměřená na řízení společnosti s ohledem na vnitřní správu a rozdílné zájmy i na vztahy k sousedním komunitám, snaha po úpravě poměrů podle určitého programu; organizace=záměrné, účelné a cílesměrné a cílevědomé uspořádání něčeho; sdružení osob a skupin sledujících určitý cíl; zájmová skupina). Problémy řízení, které souvisejí se zvláštním a charakteristickým životním prostředím pastevců zvládá celá řada autorit, tj. oprávněných

a pravomocných struktur (specifický environment=zvláštní, osobité a charakteristické životní prostředí; management= řízení, vedení, správa, péče a starost, snaha o zvládnutí; ti, kteří „si vědí rady“). Mnoho pastevců – takových, jako např. kmen *Nuer* a jiní východoafričtí pastýři a vlastníci velkých stád – žijí ve kmenovém zřízení. Jiní mají již mocné a silné nejvyšší představitele (hlavy) a žijí v národních státech (national-state). To odráží (reflexe) potřebu pastevců navzájem se stýkat s jinými populacemi a vzájemně se ovlivňovat (interakce), je to potřeba, která je u jiných adaptivních strategií méně charakteristická.

Dosah a rozsah politické autority (vážnost, rozhodující vliv a moc) u pastvců značně vzrůstá, tak jako vzrůstají či narůstají problémy, které jsou obtížně řešitelné v oblastech s velkou hustotou osídlení. Uvažme například dva kočovné pastevecké kmeny (nomádi) – *Basseri* a *Quasquai* (SALZMAN 1974). Tyto skupiny kočují na trase dlouhé více než 480 km. Každým rokem se vydávají na cestu z náhorní planiny blízko pobřeží, aby odvedli svá zvířata na pastvu do travnatých oblastí v nadmořské výšce 5 400 m. Tyto kmeny vykonají tuto cestu společně s jinými kmeny. Využití téže pastviny v různých dobách bylo pečlivě časově plánováno, resp. termínováno. Pohyby či přesuny celých etnických skupin jsou pevně stanovené a časově sladěné (koordinace). Výraz pro takový časový plán je *il-rah*, pojem společný všem nomádům v Iránu. Skupinový *il-rah* je zvykem vytýčená cesta v prostoru a čase. Je to jakýsi cestovní plán, jakýsi „jízdni řád“ a „terminář“, pro každou skupinu jiný, kdy přesně určené (specifické) oblasti mohou být využívány po každoroční dlouhé a namáhavé cestě. Každý kmen má proto svého vlastního vůdce (lídr), který se nazývá *il-khan*. Vůdce *Basseri* *khan*, protože stojí v čele menší populace, čelí méně problémům s koordinací pobytu a přesunů než vůdce velkého kmene *Quasquai*. A odpovídajícím způsobem jsou rovněž jeho povinnosti a výsady (privilegia) i vážnost, moc a síla (autorita) menší či slabší. Nicméně jako autorita (vážnost, úcta, moc a síla) je větší a převyšuje i překračuje všechny politické osoby (figury, funkce), které byly dosud diskutovány. Ovšem autorita *khan* je nicméně odvozena spíše od jeho osobnostních vlastností, než z jeho úřadu či funkce. To znamená, že lidé z kmene *Basseri* následují svého vůdce ani ne tak pro jeho politické, resp. mocenské postavení, tj. funkci, kterou náhodou vykonává (do které se dostal a kterou mu

připadlo plnit), ale pro věrnost, kterou k němu pociťují jako k muži (loajalita). Vůdce *khan* je odkázaný a spoléhá se jen na podporu náčelníků či pohlavárů (hlav) jednotlivých rodů, na které bylo společenství Basseri rozděleno zhruba podle modelu segmentárního rodokmenu. U kmene *Quasquai* se ale loajalita (věrnost i poddanost) již přesunuje více z konkrétní osoby na funkci či úřad. Společnost *Quasquai* má i více úrovní úřední či politické moci (authority), i její vůdce *khan* je silnější a pravomocnější. Řízení skoro ½ milionu lidí (cca 400 000) již vyžadovalo úplnější a celkově složitější hierarchii (stupňovitá soustava hodnotí a hodnot). Vůdčí roli či vedoucí úlohu *il-khan* zastává za pomoci zástupce (delegát), pod nímž jsou náčelníci rodů tvořících kmen, a pod každým z nich pak pohlaváři stojící v čele každého jednotlivého rodu. Na ilustraci uvedeme případ, který osvětluje, jak vznikala a rozvíjela se struktura autority (úřední moc): bouře s krupobitím některým kočovníkům zabránila, aby se připojili ke každoročnímu stěhování včas (anuální migrace). Každý člověk uznal, že za to zpoždění samozřejmě vůbec nemohli a nebyli za ně zodpovědní, ale hlavní vůdce *il-khan* jim pro ten rok přidělil méně výhodnou pastvinu (srv. naše „kdo dřív přijde, ten dřív mele“). Lidé *Quasquai* – i sami nedochvilní pastevcí a ostatní – pokládali či považovali takové rozhodnutí za správné a spravedlivé (přiměřené, poctivé, čestné – fér) a vůbec je nezpochybňovali. Tak lidé představující autority *Quasquai* regulovali, řídili a usměrňovali každoroční stěhování čili migraci. Tamní vůdcové samozřejmě též posuzovali a rozhodovali spory, pře a hádky, které vznikaly mezi lidmi, rody a kmeny. Tyto příklady z Iránu ilustrují, tedy dokládají příkladem na osvětlení, skutečnost či fakt, že pastevecký způsob života (pastoralismus) je často právě **jen jedna** z mnoha specializovaných ekonomických aktivit (způsoby hospodářství) v celém složitém komplexu národních států a regionálních systémů. Jako část většího celku jsou pastevcí stále **stavěni** proti jiných skupinám. U těchto národů se stát stává konečnou a poslední autoritou, nástrojem vlády a moci, jako regulátor, který řídí a usměrňuje společnost na nejvyšší úrovni a který se pokouší a snaží omezit konflikty mezi etnickými skupinami. Státní organizace vznikla nejen proto, aby řídila na zemědělství postavenou ekonomii (agrikultura), ale též aby regulovala etnické aktivity v rozšiřujícím se a rostoucím (expanze) světě společenských a ekonomických systémů.

V příští kapitole se vrátíme k náčelnictví a státu.

